

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2010:23
ISSN 1654-0247

Förlagsredaktörers informationsbeteende.
En studie av förlagsredaktörer som arbetar med facklitteratur.

CARINA SANDQUIST

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Carina Sandquist

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Förlagsredaktörers informationsbeteende. En studie av förlagsredaktörer som arbetar med facklitteratur.

Engelsk titel: The information behavior of nonfiction publishing Company editors

Författare: Carina Sandquist

Kollegium: 4

Färdigställt: 2010

Handledare: Bo Jarneving

Abstract: The main purpose of this work was to examine the information behavior of nonfiction publishing Company editors. Three problem areas were presented and expressed in the following questions:

- What is the information need of the editor in every day work?
- Which sources of information do the editors use when they are looking for information and how do they make use of them?
- Are there any factors that have an influence on the information behavior of the editors and in what way do the factors effect the information behavior of the editors in their everyday work? And finally, do the editors experience any factors as barriers to information behavior?

Six editors, all with academical background, all employed in different publishing companies were interviewed. The result of this study have been analysed within a theoretical framework influenced by the work of Tom Wilson, Lars Höglund and Olle Persson and Block and Lagberg. The result shows that the editors had various regular needs of information in their every day work. They needed new information to get a grip on the market and competitors. Furthermore they needed inspiration and feed-back. They also needed information to confirm and explain tasks in manuscripts. It was important for the editors to have quick access to reliable information sources. Therefore the use of oral information from colleagues both face-to-face through interpersonal communication and through the Internet was frequently used. Internet was a very important tool for their information seeking and collection of information. The private collection of books of the editors was important. I found that non-word oriented sources such as pictures and the daily use of books influenced their information behavior. The editors often browsed information haphazardly, which generated finding information by serendipity, information to use in their work. Factors influencing the information behaviour of editors were the organisation, work tasks, geographical environment and personal interests and preferences. Barriers to information were also found.

Nyckelord: Förlagsredaktör, facklitteratur, informationsbeteende, informationssökning, svensk bokmarknad, tyst kunskap, bokförlag.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Uppsatsämnets relevans för det biblioteks- och informationsvetenskapliga området.....	3
1.2 Syfte och frågeställningar.....	5
1.3 Disposition.....	5
2. Metod.....	7
2.1 Kvalitativ metod.....	7
2.2 Avgränsning och urval.....	8
2.3 Pilotintervju.....	8
2.4 Intervjuernas genomförande.....	9
2.5 Yttre ramförutsättningar.....	9
2.6 Intervjugruppens sammansättning.....	9
2.7 Eventuella metodproblem.....	10
2.8 Litteratur och informationssökning.....	10
2.9 Reflektion kring metoddelen av studien.....	11
3. Svensk bokmarknad.....	13
4. Bokförlag.....	16
4.1 Definition.....	16
4.2 Förlagsfunktioner och arbetsätt.....	16
4.3 Förlagsredaktörer.....	19
4.3.1 Utbildning.....	19
4.3.2 Arbetsuppgifter.....	19
4.3.3 Användandet av informationskällor.....	21
5. Teoretiska och analytiska utgångspunkter.....	23
5.1 Begreppet information och informationssystem.....	23
5.1.1 Information.....	23
5.1.2 Informationssystem.....	24
5.2 Informationsbehovet i fokus.....	24
5.2.1 Individens behov av information.....	24
5.2.2 Informationsbehov i affärslivet.....	25
5.2.3 Kategorisering av informationsbehov.....	25
5.3 Informationsbeteende och informationssökning.....	26
5.3.1 Informationsbeteende.....	26
5.3.2 Informationssökning.....	27
5.3.3 Faktorer som inverkar på sökning efter information.....	30
5.3.4 Faktorer som kan utgöra hinder vid sökning efter information.....	30
5.4 Individens olika söksätt.....	31
5.5 Informationssökning i elektroniska omgivningar.....	33
5.5.1 Grundläggande förutsättningar för browsing.....	33
5.5.2 Olika typer av browsing.....	33
5.5.3 Möjligheter med browsing.....	33
5.5.4 Nackdelar med browsing.....	34

5. 6 Informationskällors olika indelningsgrunder	35
5. 6. 1 Informationsutbud	35
5. 6. 2 Forskning relaterat till informell kommunikation	36
5. 6. 3 Tyst kunskap och ordlösa informationskällor	36
5.7 Betydelsen av ett gott organisationsklimat och en god informationskultur inom företag.....	37
6. Tidigare forskning	39
6. 1 Informationssökning och yrkesutövning	39
6. 1. 1 Faktorer inverkan vid initiering av en sökning efter information.....	39
6. 1. 2 Faktorer inverkan på val av informationskällor	40
6. 1. 3 Upplevda hinder vid sökning efter information	40
6. 2 Användandet av ordlösa informationskällor i magisteruppsatser inom B & I ...	41
7. Resultatredovisning	44
7.1 Redaktörernas regelbundna behov av information.....	44
7.2 Redaktörernas regelbundna behov av information och deras användande av informationskällor	46
7. 2. 1 Behov av information för dagligt bruk.....	46
7. 2. 2 Varierade arbetsuppgifter	47
7. 2. 3 Behov av återkoppling.....	48
7. 2. 4 Behov av aktuell bevakning och stimulans	48
7. 2. 5 Besök på bokmässor och i bokhandlar	49
7. 2. 6 Bildsökning.....	51
7. 2. 7 De informella informationskällornas betydelse för redaktörerna.....	52
7.3 Redaktörernas tillfälliga behov av information.....	52
7.3.1 Redaktörens tillfälliga behov av information och användandet av informationskällor	52
7.4 Faktorer inverkan på redaktörernas informations-.....	53
beteende.....	53
7. 5 Redaktörernas upplevelse av faktorer som hinder för informationsbeteendet ...	54
8. Analys och diskussion	56
8.1 Förlagsredaktörernas behov av information för sin yrkesutövning.....	56
8.1.1 De regelbundna behoven av information.....	56
8. 1. 2 De tillfälliga behoven av information.....	57
8. 2 Redaktörernas användande av informationskällor	58
8. 2. 1 Ordlösa informationskällor.....	58
8. 2. 2 Tyst kunskap en betydelsefull informationskälla.....	59
8. 2. 3 En tabell över redaktörernas informationsutbud	61
8. 2. 4 Redaktörernas sökstrategier.....	62
8. 2. 5 Redaktörernas val av informationskällor och faktorer inverkan på informationsbeteendet	62
8. 2. 6 Faktorer som utgjorde hinder	63
9. Förslag på vidare forskning inom området.....	65
10. Sammanfattning.....	66
Källförteckning.....	69
Otrycka källor	69
Tryckta källor	69
BILAGA 1	72
BILAGA 2	73

1. Inledning

Under min studietid i biblioteks-och-informationsvetenskap har jag via studier stiftat bekantskap med olika yrkesgruppers *informationsbeteende* något som jag funnit vara mycket intressant. Tom Wilson, professor emeritus inom Information Management vid universitetet i Sheffield, benämner informationsbeteende som en individs totala beteende i relation till informationskällor och informationskanaler (Wilson 2000, s.49).

Jag har valt att studera bokförlagsredaktörers informationsbeteenden. Mitt intresse för förlagsvärlden väcktes för några år sedan då jag arbetade som biblioteksassistent och hade sporadiska kontakter med förlag i samband med beställningar och leveranser av media. Kursen "Litteraturen i samhället" på Bibliotekshögskolan gav mig än mer insyn i bokbranschen och gav bekräftelse på att studier inom förlagsområdet har viss betydelse. Att jag dessutom har en beteendevetarbakgrund inverkar också på mitt intresse och val att studera just informationsbeteendet hos förlagsredaktörerna. I avsnitt 1.2 ger jag en ingående motivering av ämnets relevans för det biblioteks- och informationsvetenskapliga området.

Inom informationsvetenskaplig teori och praktik är det vanligt förekommande med studier av individer, användare, i olika organisationer med behov av information relaterade till yrkesutövning (Höglund & Persson 1985, s.57). Dagens arbetsplatser har blivit oerhört informationsberoende och yrkesutövarna både söker, samlar ihop och tolkar information i syfte att utföra sina arbetsuppgifter (Kuhlthau 2004, s.165). Ökat lärande inom organisationer och företag är idag en nyckelfråga. Det finns en ökad efterfrågan bland anställda i företag om ökad kunskap och höjd kompetens, då livstiden för förvärvad kunskap har förkortats (Höglund 1998, s.73).

Jag har valt att avgränsa min studie till att omfatta förlagsredaktörer som arbetar med facklitteratur, dels utifrån fackböckernas faktiska nödvändighet i vårt informationsberoende samhälle men även för att den kritiska utvärdering och granskning av manuskript till facklitteratur som redaktörer utför, sällan förekommer inom genren skönlitteratur (Svedjedal 1994, s.18f.).

Jag tror att förlagsredaktörer verkar inom en mycket informationsrik arbetsmiljö med många sociala kontakter och att de i sitt dagliga yrkesutövande behöver en ansevärd mängd information från varierade källor för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.

Inom yrkesutövning där problemlösning sker, finns behov av lämplig information för att kunna gå vidare. *Sökning av information* är en aktivitet som människor gör antingen för att skapa mening i sina dagliga liv eller för att yrket kräver det (Case 2002, s.).

I förlagsredaktörernas dagliga arbete har de behov av information för att kunna utföra sina arbetsuppgifter. Jag vill med min studie få veta vilka behov av information förlagsredaktörerna har. Det finns ett flertal olika definitioner på begreppet *informationsbehov*, där fokus är användaren och där forskaren har olika sätt att förklara uppkomsten av ett sådant.

Viktigt för min studie är också att få veta vilka källor till information de använder när de söker efter information. Vid studier av informationsbeteende är det vanligt att man beskriver vilka *informationskällor* och *kommunikationskanaler* användarna nyttjar. Betydelsen av de båda begreppen kan enligt de två professorerna i biblioteks- och informationsvetenskap, Lars Höglund och Olle Persson, beskrivas dels som källor för kommunikation i form av muntliga samtal och möten ansikte-mot-ansikte som sker i samband med mässor, kurser utbildningar etcetera. De båda forskarna kallar sådana källor för *informella informationskällor*. Men forskarna talar även om textbaserade källor som böcker och tidskrifter utgör (hit räknas även elektroniskt publicerade texter) och de benämns *formella informationskällor* (Höglund & Persson, 1985, s.16). Men området för informationsvetenskap rymmer även *ordlösa källor*, informationskällor utan text som exempelvis bilder utgör. De första källorna till information människor generellt kopplar ihop med förlagsredaktörers arbete är alla textkällor och all information de förvärvar i samband med möten av olika slag med författare, olika samarbetspartners, affärskontakter med flera.

Men, redaktörerna behöver också bilder i bokproduktioner. Bilder kan betraktas som ordlösa källor, källor utan text. Bilder läses i motsats till vanliga texter icke-linjärt och talar till människans emotionella dimensioner (Widengren Hammarskiöld och Pettersson 2001, s.20). Enligt författarna Widengren Hammarskiöld och Pettersson förmedlar det fysiska materialet i boken också i sig väsentlig information till användaren. Boken som bruksvara skapar enligt författarna, genom sin unika utformning med sitt format, bildspråk, typografi, tryck, bindning och formspråk en kommunicerande helhet som talar indirekt till människor (ibid.,s.19).

De båda författarna menar att det är först när en bok används, när en person håller i en bok, bläddrar i den och läser, som denne kan se om text och bild harmonierar med varandra, om boken så att säga, betar sig rätt, exempelvis att den ligger kvar i det uppslag som vi valt att lägga den i. Widengren Hammarskiöld och Pettersson skriver vidare om olika upphov till ljud, känslor och dofter som olika böcker förmedlar till den som använder den. En boks papperskvalitet, tyngd och storlek har således inte bara en rent teknisk funktion utan dess presentation appellerar även till våra olika sinnen (ibid., s.110f.). Nu närmar vi oss området för *tyst kunskap*, vars teori i grova drag handlar om hur människor genom sina fem sinnen, över tid skaffar sig erfarenhet och kunskap genom sitt yrkesutövande, vars teori jag belyser mera i studiens teoriavsnitt.

1.1 Uppsatsämnet relevans för det biblioteks- och informationsvetenskapliga området

Mitt uppsatsämne har anknytning till litteratursociologin och till informationsvetenskapen. Här gör jag en kort bakgrund till de områden jag valt fördjupa mig i.

Bokförlagen tillhör de kulturella institutionerna i Sverige. Bokförlagsbranschen kan sägas ingå i "den litterära processen", klart är att det handlar om en form av litterär påverkan i samhället (Svedjedal 1994, s.10f.). Johan Svedjedal är professor i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet och har bland annat uppmärksammat forskning av bokmarknadshistoria. I hans och Lars Furulands bok "*Litteratur sociologi, texter om litteratur och samhälle*" har han beskrivit forskningstraditionen litteratursociologi (Furuland & Svedjedal 1997, s.67f.). Inom ämnet litteratursociologi finns tre olika forskningsinriktningar, litteratursamhället, samhället och litteraturen och litteraturen i samhälle. Inom fältet litteratursamhället, studeras litteraturens yttre villkor inom bokmarknad, förlagshistoria och författarnas situation synas. Det är inom det sist nämnda området som min studie finns. Enligt Johan Svedjedal har bokförlagen utvecklats till ett av litteratursociologins specialområden (ibid., s.73f.). Johan Svedjedal är professor i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet och Lars Furuland professor emeritus i samma ämne och vid samma universitet.

Inom informationsvetenskapen har forskning relaterat till informationsbeteende hos användare inom olika yrkesområden funnits sedan början av 1950-talet men intresset var framförallt riktat mot forskare och deras dokumentanvändning (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, s.162). Ett skifte i fokus mot att sätta människan, användaren av systemen i centrum framträdde i mitten av 1980-talet (Wilson 2000, s.50) och det nya perspektivet riktades mer mot användaren och dennes upplevelser och behov av information. Vid samma tidpunkt kom området för yrkesstudier att omfatta flera akademiska yrkesgrupper (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, s.162). I dagsläget ökar antalet studier av yrken som inte är akademiska (ibid., s.188).

Teknisk utveckling har visat sig ofta medföra ändringar i arbetssätt för olika yrkesgrupper och ibland även förändringar av en organisations struktur. Införande av informations- och kommunikationsteknik (IKT) har fått till följd att exempelvis rutinarbetsuppgifter underlättats och att tidigare tidskrävande arbetsmoment idag ersatts med ett par tryckningar på tangentbordet. Men utvecklingen av IKT kan även medföra hinder för den enskilde att söka, orientera sig bland all information, göra lämpligt urval och i vissa fall även värdera och granska funnet material. Även att välja den för ändamålet bästa vägen till information kan vara svårt då utbudet av information är svåröverskådligt, snabbt föränderligt både med avseende på åtkomst och innehåll (Höglund & Persson 1985, s.47). Som jag skrev i det inledande avsnitt 1, är organisationer idag oerhört beroende av kontinuerlig kompetenshöjning och lärande och då livstiden för förvärvad kunskap har förkortats så är tillgången till facklitteratur av stor betydelse.

Att området informationsbeteende i högsta grad är aktuellt är den återkommande konferensen Information Seeking in Context (ISIC), där forskare från hela världen samlas för att redovisa sina forskningsresultat inom forskningsområdet (Kuhlthau 2004, s.3).

Jag anser att uppsatsen är relevant för disciplinen dels för att den tangerar det litteratursociologiska fältet litteratursamhället, där min studie undersöker en del av det litterära systemet, bokförlagens representanter, förlagsredaktörerna och för uppsatsens anknytning till det informationsvetenskapliga området där redaktörernas informationsbeteende studeras.

Utifrån vetenskapen om den förändring som skett inom förlagsbranschen, som Jessica Johansson skriver om i sin magisteruppsats "Förlagsbranschen i en dynamisk förändringsprocess" (2001, s.59f.), det uppdrivna tempot och om det tilltagande flödet och mängden information som alltjämt ökar, har jag funderat om redaktörerna upplever att det finns faktorer (inom dem själva eller i deras omgivning) som inverkar på deras informationsbeteende i deras dagliga yrkesutövning. Även dessa saker vill jag belysa i min studie.

Beträffande nyttoaspekten så tror jag att studier av den här karaktären möjligen kan bidra till utvecklande av bättre anpassade informationssystem eller informationstjänster till yrkesgrupper.

1.2 Syfte och frågeställningar

Som grund för min studie ville jag få ökad förståelse för förlagsredaktörernas informationsbeteende. Jag valde därför att utföra 6 kvalitativa intervjuer med förlagsredaktörer med inriktning mot facklitteratur. I min studie ville jag veta vilken information förlagsredaktörerna behöver och vilka informationskällor förlagsredaktörerna använder sig av i sin yrkesutövning. Intressant för min studie är också att ta reda på om det finns faktorer (inom dem själva eller i deras omgivning) som inverkar på deras informationsbeteende och i så fall vill jag utröna på vilket sätt det inverkar på deras dagliga yrkesutövning och om det finns faktorer som redaktörerna kan uppleva som hinder för deras informationsbeteende.

De frågor som studien ska besvara är:

1. Vilka behov av information har förlagsredaktörerna för sin yrkesutövning?
2. Vilka informationskällor använder förlagsredaktörerna vid sökning efter information och hur används de?
3. Finns det faktorer som inverkar på förlagsredaktörernas informationsbeteende och på vilket sätt inverkar dessa på förlagsredaktörernas dagliga arbete? Slutligen, upplever förlagsredaktörer att det finns faktorer som utgör hinder till information?

I uppsatsen kommer jag i syfte att variera mitt språkbruk att använda mig omväxlande av ordet bokförlag och förlag. Orden förlagsredaktör och redaktör kommer, som jag redan gjort, att användas synonymt.

1.3 Disposition

I kapitel 2 presenterar jag mitt val av metod, kvalitativ metod. Jag beskriver hur urvalet gick till och mina valda avgränsningar och min pilotintervju. I avsnittet berättar jag även hur jag arbetat med att söka information till min studie samt reflekterar över vald metod.

Kapitel 3 ger en bild av den medievärld som redaktörerna är en del av. I avsnittet beskriver jag delar av svensk bokmarknad och visar på förlagsredaktörernas plats i det litterära systemet.

Kapitel 4 definierar förlagsrelaterade begrepp och tar upp det moderna bokförlaget och specifikt förlagsredaktörens arbetsuppgifter samt redaktörens användande av informationskällor.

I kapitel 5 definierar jag viktiga begrepp för min studie och redogör för teorier och analytiska utgångspunkter inom det informationsvetenskapliga området.

I kapitel 6 visas tidigare forskning inom det informationsvetenskapliga området där jag belyser delar av tre studier som har haft inverkan på min studie.

I kapitel 7 redovisar jag de 6 intervjuernas innehåll. Resultaten kommer att redovisas i löpande text samt i citatform.

I kapitel 8 analyseras, tolkas och diskuteras funnet resultat med utgångspunkt i valda teorier. Slutsatser redovisas och resultatet i studien jämförs med andra studieresultat inom det informationsvetenskapliga området. En tabell över förlagsredaktörernas informationsutbud redovisas också.

I kapitel 9 ger jag förslag på fortsatta studier inom området.

I kapitel 10 sammanfattar jag studien som helhet.

2. Metod

Jag har valt att använda mig av kvalitativ forskning och av intervjumetoden. Det är den enskilde förlagsredaktörens unika upplevelse av sin yrkesutövning som jag är intresserad av. Vid kvalitativ forskning spelar kontextens betydelse roll och den enskilde studeras med fördel i ”in-real-life-situationer”(Backman 1998, s.48).

2.1 Kvalitativ metod

Tom Wilson förespråkar att man använder kvalitativ metod för att undersöka uppkomst av behov av information och vad som styr individen mot informationssökning. Wilson hävdade att man genom att studera en individ i det dagliga arbetet kan finna orsaker och bättre förstå vilken betydelse informationen har för den enskilde i sitt arbete. Forskaren anser även att det är nödvändigt att avgränsa det sammanhang där individens informationsbeteende studeras i syfte att kunna identifiera viktiga faktorer (Wilson 1981, s.11). Wilson hävdar även att begreppet informationsbehov kan innebära problem med att mäta behovet, då noterandet av behovet endast finns hos subjektet och är osynligt för den utomstående betraktaren. Problemet kan endast härledas genom de muntliga utsagor som subjektet i studien anger i studien samt genom härledning av beteendet (Wilson 2000, s.552).

Annika Lantz skriver i sin bok ”Intervjumethodik, den professionellt utförda intervjun” att intervjuer bör användas när studiens mål avser att spegla det unika och specifika för sammanhanget (1993, s.34). Min avsikt med studien är att få en fördjupad förståelse för förlagsredaktörens unika behov av information för att utföra sitt arbete, vilka källor de använder och hur de använder dessa samt om det finns faktorer som enligt dem inverkar på informationsbeteendet och som även kanske kan inverka som hinder till information. Jag anser med hänvisning till Wilson, att använda mig av intervjumetoden för att kunna studera informationsbehovet hos förlagsredaktörerna. Wilson har även synpunkter på vikten att undersöka faktorer i kontexten vid studie av informationsbeteende och jag kommer att följa Tom Wilson förslag om att ta med faktorer i omgivningen som exempelvis förlagets geografiska placering, organisationens inverkan på den enskilde redaktören och den omgivande marknaden.

Studien handlar om informationsbeteende i redaktörernas dagliga yrkesutövning och ger därmed en första avgränsning gentemot andra sammanhang. Jag avser därför att använda mig av kvalitativ metod (Repstad 1999, s.9). Men det finns flera viktiga avgränsningar för att ringa in min studie mera specifikt vilket nästa avsnitt belyser mera ingående.

2.2 Avgränsning och urval

Jag valde att avgränsa min studie till att framför allt omfatta svensk bokmarknad och bokförlag på den svenska marknaden samt med huvudsakligt fokus på Stockholm. Anledningen till att jag valde Stockholm berodde på att staden är säte för en majoritet av landets alla bokförlag. Även det faktum att jag bor i en förort till staden och att jag hade för avsikt att möta alla redaktörer personligen inverkade på valet.

Jag ville intervjua redaktörer som arbetade med facklitteratur inom bokförlag med allmänutgivning. Mitt motiv för att välja facklitteratur som jag redogjorde för i det inledande avsnittet, handlar både om den viktiga roll som facklitteratur spelar i vårt informationssamhälle och det arbete i form av kritisk utvärdering och granskning av facklitteraturs manuskript som redaktörer gör. Noteras bör att denna typ av granskning och värdering mycket sällan utförs inom genren skönlitteratur (Svedjedal 1994, s.18f.). Men, i syfte att göra en ytterligare avgränsning valde jag att utesluta bokförlag med en tydlig "nisch" som exempelvis ledarskap eller psykologi samt bokförlag med endast läromedelsutgivning. Bokförlag som i huvudsak är skapade för webben är även uteslutna ur undersökningen. Anledningen till att jag valt att göra den här avgränsningen är med hänvisning till Wilsons rekommendationer om betydelsen av att avgränsa sammanhang för att finna viktiga faktorer som kan inverka på redaktörernas informationsbeteende (se avsnitt 2.1).

Efter valda begränsningar gjorde jag ett urval av bokförlag. Inför intervjuerna kontaktade jag först förlagen via e-post och telefon. Otursamt inföll mina önskemål med att få till stånd intervjuer med den mest arbetsintensiva perioden under året för bokförlagen. I april infaller så kallad införsäljning av de böcker som ska ges ut under hösten och perioden pågår under hela sommaren. Detta innebar att det inte var så lätt att få till stånd tider för intervjuer. I fem av sex fall valde chefen ut de redaktörer som kunde vara aktuella för intervjun.

2.3 Pilotintervju

I syfte att få en känsla för den miljö förlagsredaktörer tjänstgör i och för att testa om mina intervjufrågor fungerade valde jag att utföra en pilotintervju. Intervjun utfördes på redaktörens arbetsplats i ett konferensrum. I den gamla lokalen kändes historiens vingar där hängde förlagets grundares porträtt. Jag bandade intervjun och gjorde samtidigt stödanteckningar, utifall att det skulle bli något problem med inspelningen. Intervjun tog mer än en och en halv timma, en halvtimma mer än vad jag hade beräknat och min bandspelare fick inte med alla ord då mikrofonen inte var riktigt rätt inställd.

Efter intervjun ändrade jag frågorna i intervjumanualen då jag upptäckte att en del av dem gav liknande svar. Upptäckte även betydelsen av att man som intervjuare i möjligaste mån bör använda sig av samma språkbruk som den man intervjuar. Det är bra om man kan klargöra begrepp, ord och frågeställningar för respondenten innan man börjar.

2.4 Intervjuernas genomförande

Jag valde att utföra samtliga intervjuer på respektive förlagsredaktörs arbetsplats. Intervjuerna ägde rum dels i redaktörers egna rum, i konferensrum och i grupprum. Widerberg skriver i sin bok "Kvalitativ forskning i praktiken", att det är bra att utföra intervjuer på arbetsplatsen, dels för att den kan ge information, helhetsintryck och upplevelser som kan fungera som betydelsefull bakgrund inför själva intervjun dessutom kan den vara användbar att ha vid analysen (2002, s.106).

Vid intervjuerna hade jag några temaområden med tillhörande frågor som jag ville ha belysta. Repstad anser att man inte bör ha en alltför detaljerad frågemanual för att det kan få en hindrande effekt (Repstad 1999, s.64). Jag följde inte ordningen på mina frågor slaviskt utan det föll sig så att respondenternas svar ledde till att jag valde en fråga som skulle komma mycket "senare" i intervjun att besvaras tidigare för att frågan passade bättre i det här läget i intervjun. Jag bandade alla intervjuer och förde stödanteckningar på sidan om, som en garanti för att jag inte skulle missa något.

2.5 Yttre ramförutsättningar

De sex intervjuade redaktörerna var alla anställda i olika organisationer med vinstdrivande målsättning och var placerade centralt i Stockholm. Antalet anställda inom förlagsorganisationerna varierade mellan 8 och 36. Då jag utförde samtliga intervjuer på deras arbetsplatser kunde jag se deras fysiska arbetsmiljö. Redaktörerna hade egna rum som var utrustade med datorer, telefoner och egna boksamlingar på rummen. Alla sex bokförlag hade ett referenshyllor för böcker och tidskrifter i företagets lokaler.

Intervjuernas genomförande tog i genomsnitt mellan en timma och en och en halvtimme att utföra. Alla intervjuer har jag sedan själv skrivit ned. Intervjuerna utfördes mellan maj 2006 och juli 2006.

2.6 Intervjugruppens sammansättning

Av de sex intervjuade var fem kvinnor och en man. I resultatredovisningen kallar jag dem Anna, Britta, Clara, Dahlia, Erik och Frida. Samtliga sex hade universitetsexamen med humanistisk inriktning. Fem av sex har läst språk, där språkvalet svenska och engelska dominerade. Tre av sex har läst pedagogik samt två av sex har läst litteraturvetenskap. Det fanns en spridning mellan 6-29 år beträffande arbetslivserfarenhet mellan de sex respondenterna. Frida, Clara och Dahlia hade mellan 6-9 år års erfarenhet i yrket medan Erik, Anna och Britta hade mer än 15 års erfarenhet inom yrket. Jag vill poängtera att de inte hade en samlad erfarenhet av yrket inom en och samma förlagsorganisation.

Samtliga intervjuade redaktörer arbetade med facklitteratur. Förlagen hade olika profiler på sin utgivning där ett par förlag hade samhällsinformation, debatt, reportage och övriga förlag hade en allmän utgivning av facklitteratur där aktuella ämnen med mer uttalat nöjesvärde för läsarna framträdde som kokböcker, heminredning, musik, husdjur och hälsa med mera.

2.7 Eventuella metodproblem

Höglund och Persson belyser ett annat problem och det är i de fall då urval av personal för en studie görs av en chef till förlagsredaktören. Möjlighet finns att denne väljer en person som agerar politiskt korrekt och delar chefens åsikter (Höglund & Persson 1985, s.67).

2.8 Litteratur och informationsökning

Då föremålet för min studie gick att återfinna inom såväl det litteratursociologiska som det informationsvetenskapliga området var det nödvändigt för mig att sätta mig in mera i respektive område. Från min utgångspunkt var min insyn i den svenska förlags-och-mediebranschen begränsad. Jag visste sedan tidigare att Stockholms universitet hade en utbildning i förlagskunskap och började söka upp Stockholms universitets hemsida och läsa om utbildningen och vad den innehöll. På hemsidan fanns en litteraturförteckning för kursen och jag gjorde ett urval ur denna. Den här litteraturen kom att bli min första riktiga introduktion på området. Kurslistans innehåll var en bra utgångspunkt för att sätta mig in i svensk bokmarknad och mer specifikt bokförlagens uppkomst och utveckling till deras aktuella status på 2000-talet, bokförlagens och redaktörernas uppgifter och funktion. Som en grund för mitt eget lärande tog jag del av texter om svensk förlagshistoria för att förstå den utveckling som branschen genomgått från dess uppkomst fram till idag, information men som jag ändå inte fann nödvändig att ta med i studien för det syfte och de frågeställningar jag valt.

I nästa steg ville jag veta hur dagens förlag arbetar och specifikt få veta vad förlagsredaktörerna arbetade med och kanske en kännedom om vilka källor redaktörerna brukade nyttja i sitt arbete. Förlagsboken, en av alla böcker från kurslistan, skriven av Widengren Hammarskiöld och Pettersson (2001), gav mig en bra inblick i förlagsarbete och innebörden av yrket förlagsredaktör. Boken handlar specifikt om produktionsprocessen av facklitteratur varför jag valt att använda mig en hel del av Förlagsboken (2001). Båda författarna har mångårig erfarenhet av bokbranschen, den förstnämnda som förläggare och den senare som grafisk formgivare. Visserligen är boken inte av vetenskaplig karaktär men jag har funnit mycket viktig information för min studie här. Min pilotintervju gav mig dessutom bekräftelse på att Förlagsboken var en bra källa till information för min studie.

Via Borås universitets webbaserade katalog sökte jag mig vidare om informationsbeteende, förlagsverksamhet och bok- och mediebranschen i Sverige. Här fann jag böcker av Tomas Gedin och Johan Svedjedal, vars böcker också var bra

ingångar för vidare studier om uppkomsten av förlagsbranschen och förlagsredaktörernas samarbeten med författarna, men inte om hur redaktörerna sökte information. Per Gedin är en legend inom svensk förlagsvärld. Mellan åren 1962-1987 var han chef för Wahlström och Widstrand och numera förläggare av Gedins Förlag. Gedin har författat ett flertal böcker inom området.

I Borås bibliotekskatalog fanns även en hel del olika uppsatser om informationsbeteende inom olika yrken, men inte om förlagsredaktörer. Jag har valt att ta del av flera uppsatser och doktorsavhandlingar relaterat till informationsbeteende och yrkesutövning. Syftet har dels varit att finna möjliga teorier för min studie samt att via dokumentens referenslistor finna fler uppslag på litteratur inom området, vilket jag tyckte fungerade väl. Vidare sökte jag via databasen LISA bland annat efter artiklar om förlagsredaktörer, förlagsbranschen, bokmarknad, informationsbeteende. Jag fann flera utländska artiklar om förläggare, urval av medier inom bokförlag och annat men de hade inte fokus på förlagsredaktören och dennes behov av information. Jag gjorde också sökningar via Libris websök, Bibliotek.se, och databasen ERIC, Svensk Förläggarförenings hemsida, bibliotekskataloger i Uppsala och Södertörns högskola. Via Google fann jag en tidningsartikel i tidningen VI om förlagsredaktörer och deras redigeringsarbete, samt en artikel om kvinnors dominans inom förlagsvärlden samt trenderns betydelse inom svensk förlagsbransch. De här artiklarna har haft visst värde för insyn i förlagsverksamheten.

De teorier jag valt har jag gjort med utgångspunkt i olika vetenskapliga texter inom ämnet informationsvetenskap. Teorierna är vanligtvis förekommande inom detta forskningsområde och jag anser att de möjligen kan fungera för min studie.

2.9 Reflektion kring metoddelen av studien

Intervjuerna i studien utfördes mellan maj 2006 och juli 2006. Det faktum att mitt skrivande av magisteruppsatsen har dragit ut på tiden har gjort att vissa förhållanden kan ha förändrats inom området, vilket inte är så bra. Som exempel på en sådan sak är förhållandet med Libris websök. Under intervjuerna med redaktörerna framgick att några var missnöjda över Libris websök då de saknade en möjlighet att kunna se bilder av bokomslagen (Resultat kapitel 7). Utvecklingen av Libris websök har bidragit till att bilder av bokomslag idag kan visas, en funktion som inte fanns 2006 när jag utförde mina intervjuer. Sedan januari 2008 har den funktionen funnits på Libris websök (Biblioteksbladet 2007:10).

En annan fråga jag vill lyfta är urvalet av informanter. I min studie sköttes urvalet av överordnade. Det är svårt för mig att avgöra om deras urval av informanter kan inverkat på utfallet. Alla sex redaktörer var rörande överens om att de hade goda informationssystem och att de inte saknade någon typ av information inom förlagsorganisationen. Det kan ha handlat om lojalitet till arbetsgivaren eller så var redaktörerna bara mycket nöjda med bokförlagens informationsförsörjning. Jag tror att en överordnad kan välja en anställd som denne anser vara lojal mot företaget och som har god erfarenhet av yrket eller den redaktör som helt enkelt har tid att göra en intervju. Men, jag kan inte avgöra om så var fallet i den här studien. Kön fördelningen i min

studie var tämligen ojämn. Frågan är om svaren blivit annorlunda om fördelningen av män och kvinnor varit det omvända, en kvinna och fem män. Kanske kan urvalet spegla bilden av den könsfördelning som var aktuell inom redaktörsyrket på bokförlag i Stockholm 2006?

Med facit i handen är jag nöjd med att jag valde att vara noga med avgränsningen mot bokförlag med inriktning mot specifikt ämnesområde, som exempelvis bokförlag med läromedelsutgivning, andra ämnesinriktade bokförlag samt förlag som finns på webben. Wilsons förespråkande om betydelsen av att avgränsa det sammanhang behov av information ska studeras i syntes stämman, liksom betydelsen av och faktorers inverkan på informationsbeteendet. Det blev tydligt i studien då en av förlagsredaktörerna, Clara, arbetade i ett bokförlag som var mera vetenskapligt inriktat än de övriga fem bokförlagen. En kort resumé av resultatet visade att det krävdes att de informationskällor som Clara använde i sin yrkesutövning skulle vara mycket säkra källor till information. Vidare utförde hon mera omfattande, retrospektiva sökningar efter information än de övriga redaktörerna i studien. Hon besökte fackmässor och bokmässor med en tydlig ämnesinriktning.

3. Svensk bokmarknad

Då jag tror att det kan vara bra att ha en bild av den omgivning som förlagsredaktörerna agerar inom vill jag med följande avsnitt ge en bild av den svenska bokmarknaden och visa på bokförlagens plats i det litterära systemet.

Bokförlagens verksamhet utgör en länk i det litterära systemet mellan författare och publik och utgör dessutom en del av den större medievärlden. Medievärlden ökar som helhet i såväl omfång som i betydelse och Sven Nilsson, docent i litteraturvetenskap och erkänd inom kultursverige skriver i sin bok; *Kulturens nya vägar; Kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*, att medie- och kulturkonsumtion kanske utgör en av de viktigaste verksamheterna i dagens samhälle (2003, s.7). Per Gedin skriver i sin bok; *Litteraturen i verkligheten; Om bokmarknadens historia och framtid* (1997), att det inte är möjligt att åtskilja kulturkonsumtion från övriga samhällsfenomen. Människans existens i sitt sociala liv, hennes värderingar arbets sätt, familjemönster etcetera påverkar kulturutvecklingen och därmed författandet, bokproduktionen, distributionen och konsumtionen av litteratur. Boken har som kulturprodukt en klar varuform (s.125f.).

En kortare historisk överblick visar att på den svenska bokmarknaden har bokhandelskedjorna slagit ut mindre bokhandlare som missat nya kundgrupper och konsumtionsmönster (Gedin 1997, s.250). I en artikelserie från 2010 på temat "Bokhandelsdöden" skriver Leif Olsson att bokhandelsdöden breder ut sig och att en tredjedel av landets alla kommuner saknar en egen bokhandel. Glesbygdskommunerna är mest drabbade. En jämförelse visar att 1970 sakade 300 000 svenskar en bokhandel i sin kommun att jämföra med 2010 då motsvarande siffra är 900 000 (2010).

Nischbokhandel och nischbokklubbar, där smala eller specialiserade ämnen säljs, blir allt vanligare. De har vuxit fram som en följd av det allt svåröverskådliga utbudet på bokmarknaden, vilket innebär problem för läsarna med att sortera och välja bland litteraturen. Gedin skriver vidare att livslängden på litteratur på bokmarknaden i allmänhet har förkortats. I tider av snabb förändringstakt och med krav på ständig förnyelse och i vissa fall minskade ekonomiska ramar att tillgå för bokförlagen, finns hoppet att få en bästsäljare. Det är bästsäljarnas vinster som finansierar resterande bokförlagsverksamhet litteraturutgivning (Gedin 1997, s.245). Problemet är att bestsellerutgivning kräver både omfattande nätverk, massmediala kontakter och framförallt finansiell kapacitet. Risker av satsningar på bästsäljare kan resultera i ett ständigt sökande efter *det ultimata manuskriptet* (min kursivering), vilket i sin tur kan komma att överskugga bokförlagens urval av litteratur. Bästsäljande böcker är inte nödvändigtvis synonymt med kvalitetsböcker (ibid., s.238f.).

Sveriges författare har blivit starkare och söker nya vägar och samverkans strukturer, vilket bland annat Piratförlaget är ett exempel på. Förlaget är mycket uppmärksammat i branschen sedan sin första utgivning 2000. Det som är utmärkande för förlaget är att författarna tillåts ha fullt inflytande över sin litteratur och de avlönas enligt "hälftenhälften - princip", vilket innebär att när alla utgifter för tryck och distribution är betalde delar förlag och författare lika på intäkterna (Johansson 2001, s.24). Men, alla författare har inte den här möjligheten. Knappt ett hundratal författare förmår leva bra

på sitt skrivande detta bokmomssänkningen till trots, där en sänkning från 25% till 6% från 1 januari 2002 ökat bokförsäljningen i landet. (Svensk Bokhandel 2006).

Då bästsäljarna satsas på dock på bekostnad av smalare litteratur och den traditionella romanen, finns det ändå ett visst hopp för den okände författaren. Genom självpublicering kan den oetablerade författaren få tillgång till bokmarknaden. Innebörden av ordet är att författaren både skriver, trycker och publicerar sina egna verk. Självpublicering kan ses som ett försök till att rätta bokförlags "misstag". Möjlighet till massproduktion blir billigare och texterna mer lättillgängliga och framförallt finns det ett markant större urval att välja på. Nu finns risken istället för problem med osorterat material och viss överproduktion (Svedjedal 2000, s.143ff.).

I Sverige finns flera verksamma litterära agenter. År 2001 fanns sju stycken varav fem av dem etablerade sig redan under 1990-talet (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.298) att jämföra med de femton litterära agenter som idag finns registrerade i Svensk Bokhandels branschregister (2010). Litterära agenter företräder författare i relation till förlag i litterära rättigheter i synnerhet beträffande skönlitteratur både nationellt och internationellt. För utländska förlag kan de svenska agenterna fungera som förlagets "förlängda arm" som vet hur svensk bokmarknad fungerar och vad som säljer här. Litterära agenter är tämligen ny, men expansiv företeelse i Sverige. I Storbritannien och USA har de funnits sedan lång tid tillbaka (ibid., s.297).

Jessica Johansson har i sin magisteruppsats från 2001 "*Förlagsbranschen i en dynamisk förändringsprocess*" beskrivit en förlagsmarknad där förändringens vindar blåser allt starkare. Förlagsvärlden som vanligtvis förknippas med konservatism har även blivit en spegling av vår tids uppdrivna förändringstempo. Johansson konstaterar att det råder en allt hårdare konkurrens till följd av tuffare marknadsklimat och att svenska förlagsbranschen starkt influerats av "det stora landet i väst" (ibid, s.59f.).

Inom bokförlagen har det även skett en del förändringar. Som följd av att det skett en expansion av antalet bokförlag har även organisationer ökat i omfång och som följd har det skett en förskjutning av arbetsuppgifter inom förlagsorganisationer. I dagsläget är förläggare på bokförlag ofta synonymt med förlagschef och administration och de uppgifter som tidigare ålagts förläggarna, som kontakt med författare och redigering av manuskript, har tillfallit förlagsredaktörerna (Svedjedal 1994, s.11). Detta kommer även att bekräftas genom intervjusvar i resultatavsnittet (kapitel 7).

Förlagsredaktörernas arbetsuppgifter innebär i grova drag att de kritiskt värderar, granskar, kontrollerar faktauppgifter i manuskript, söker bilder för bokproduktioner, samt i samråd med författare språkligt redigerar manuskript. Redaktören handhar även kontakter med olika samarbetspartners vid bokproduktionsprocessen. Att besöka mässor och omvärldsbevaka och trendspana ingår även i deras uppgifter och är en nödvändig del för att hålla sig à jour med marknaden och för att få inspiration i sitt dagliga arbete (Westlund 2006). Att yrkeskåren behöver vara observant på bokbranschen och omvärlden i stort, medför att de söker mycket information (ibid.).

Det har inte skrivits mycket om förlagsredaktörer och deras yrkesutövande i Sverige, de har hittills fört en ganska "osynlig" tillvaro något som författarna Gunilla Widengren Hammarskiöld och Lars E. Pettersson bekräftar (2001, s.72). Författarna Widengren

Hammar skiöld och Pettersson har dock gjort en detaljerad beskrivning av redaktörerna och deras roll i produktionsprocessen av facklitteratur i sin bok *Förlagsboken* (2001). Jag kommer att referera till valda delar ur deras bok i avsnitt 4.

Förlagsbranschen är kvinnodominerad främst bland förlagsredaktörer, hävdar Lars Palmgren i en artikel i DIK Forum. Palmgren är utbildningsansvarig för utbildningen i förlagskunskap vid Stockholms universitet (2005, s.7). Ordförande i Svensk Förläggareförening, Jonas Modig uppger dessutom att sju av landets största bokförlag har kvinnliga chefer och räknar man dessutom in alla mindre förlag så tillkommer det fler kvinnor i chefspositioner. Modig berättar vidare i artikeln att detta förhållande är unikt för Sverige, i övriga Europa råder fortfarande manlig dominans på chefsbefattningarna (Jofs och Nordgren 2006). Utan att jag har för avsikt att närmare fördjupa mig i makt eller genusfrågan så kan jag lite tillspetsat formulera att: Kvinnor har stort inflytande i den svenska förlagsbranschen.

4. Bokförlag

Här följer först några definitioner av ord som är väsentliga när bokförlagens och förlagsredaktörernas arbetsuppgifter ska belysas. Vidare beskriver jag bokförlagens olika funktioner och arbetssätt, innan själva fokus förflyttas mot redaktören i organisationen. Anledningen till att jag valt att göra så är för att visa på det sammanhang som redaktören verkar i. Allt sammantaget kan vara av betydelse när en senare analys och tolkning av studiens resultat blir aktuellt.

4.1 Definition

Nationalencyklopedin definierar bokförlag som affärsföretag inom bokbranschen vars huvudsakliga uppgift är att göra urval av manuskript för tryckning, ansvara för bokproduktion och sedan vidarebefordra böckerna till läsarna (Nationalencyklopedin 1990, s.130).

Betydelsen av orden *förlag* och *förlägga* har sin uppkomst inom handelsområdet (min kursivering). Ordet betyder ”att tillhanda kapital för utgivning”. Den praktiska betydelse handlar om att ta den ekonomiska risken för utgivning av en text, förläggaren ”går i förlag” för ett manus som en författare vill trycka för publicering (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.25). Enligt uppgifter på Svensk Förläggarförenings hemsida, finns det fler än 250 professionella bokförlag med aktiv utgivning på den svenska bokmarknaden (2005).

4.2 Förlagsfunktioner och arbetssätt

Idealt sätt innehåller ett bokförlagsarbetet följande funktioner: Inspiration, urval, redigering, grafisk formgivning, marknadsföring, försäljning, korrekturläsning, typsättning, tryck, bindning och lagerhållning. De fyra sista funktionerna läggs oftast ut på entreprenad och kommer därför inte att omnämnas i studien (Svedjedal 2000, s.118). Typsättning sker dock i vissa fall på förlaget till följd av förlagens datorisering (ibid., s.59). Då förlagsredaktören inte är direkt delaktig i den tekniska produktionen så är det inget jag kommer att kommentera eller belysa i uppsatsen utan de moment i framställningen där redaktören är berörd får bli det som studeras och kommenteras. I följande avsnitt ska jag kort förklara och beskriva några av de olika förlagsfunktionerna urval och utgivning, korrekturläsning, formgivning, marknadsföring och försäljning (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.59f).

Den uppgift som människor i allmänhet förknippar med bokförlag är urvalet av manuskript. Till förlagen sänds via e-post eller brev, manuskript, en sammanställning av bokens innehåll, ett provkapitel, ett utkast eller kanske ett översättningsobjekt från ett utländskt förlag eller via en litterär agent för bedömning.

I de fall förlagen har en egen idé och önskemål om att producera en viss typ av bok, kan de även vända sig direkt till en författare och lägga fram sin förfrågan om upplägg och innehåll av en bok (Widengren-Hammarskiöld & Pettersson 2001 s.43f.). Ett annat vanligt förekommande förfarande är att ett företag eller organisation vänder sig direkt till ett bokförlag med ett beställningsarbete beträffande en bokproduktion, så kallad uppdragsproduktion.

För en författare handlar det om att få sitt manuskript genom nålsögat. För en debuterande författare kan det vara svårt att bli utgiven då en så stor del som 95% av alla inkomna manuskript avslås (Svedjedal 1994, s.14). Bedömningen av ett manuskript görs i olika steg. Det första som diskuteras är vem personen, författaren/upphovsmannen till texten är. Om personen är en för förlaget okänd person samlar förlaget in information om upphovsmannen som dennes tillförlitlighet, skrivförmåga med mera. Av basal betydelse är att innehållet i materialet måste passa förlagets specifika nisch samt att innehållet även fyller ett behov på marknaden (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.44). Vid bedömning av författare till facklitteratur måste valet baseras på en förvissning om att denne är erkänd och kunnig i sitt ämne (ibid., s.73). Bokförlagets namn är ett viktigt varumärke, vilket förlaget värnar om och därför inte accepterar manuskript som inte stämmer överens med förlagets etablerade profil (Svedjedal 2000, s.111).

Inför utgivningsbeslut av en bok gör försäljnings- och marknadsansvarig (alternativt marknadsavdelning) en undersökning av marknaden och bokhandeln för bokidén och jämför priser. Förlaget jämför kanske produktionsidén med tidigare liknande bokproduktioner och kalkylerar projektet. Kvalitetsaspekten i textens innehåll är givetvis även inberäknad (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001 s.43f.). Ibland kontaktar förlaget en litterär rådgivare, lektor, som får lämna utlåtande om materialet. Både förlagsredaktör och förläggare är involverade i denna del av processen i olika led. När en första granskning är slutförd återstår att fatta ett beslut. Som regel har ett bokförlags utgivningsbeslut ett gediget arbete bakom sig. Grunden för stundtals snabba beslut beror av god marknadskännedom, ämneskunskap och intuition om att boken "ligger rätt i tiden". Men oftast sker en efterkonstruktion där genomtänkta argument är nedtecknade.

När ett bokförlag ska göra stora produktionssatsningar i form av omfattande serier eller uppslagsverk krävs stora ekonomiska satsningar då man skapar organisationer och redaktioner. I dessa fall grundas satsningarna på grundligt genomförda marknadsanalyser och kalkyler av finanser. Utgivningsbesluten fattas i sådana fall på empiriska undersökningar (ibid., s.43). När så utgivningsbeslut är fattat följer planering av produktionen.

Själva bokframställningen är ett lagarbete och innehåller en rad olika specialiserade funktioner vilka är enkla att fastslå. Vad som kan verka aningen komplicerat är de olika roller och arbetsuppgifter som personer i teamet kan. Arbetsuppgifterna kan vara olika och sammanfogas på olika sätt beroende på en persons fallenhet, projektets krav och en enskilds personliga intresse (ibid., s. 59f.).

Korrekturläsning är ett annat viktigt led i produktionen och innebär språklig och typografisk (bokstavsformer) granskning av texten (ibid., s.97). Redaktörerna läser ofta

korrekturen av en bok vid ett flertal olika tillfällen under produktionsprocessen. När bokens innehåll är klart tar den grafiska formgivningen vid. Bokomslagets utformning är mycket viktigt så bokens grafiska formgivning blir i sammanhanget ”pricken över i:et” som ska attrahera rätt kundgrupp (Svedjedal 2000, s.114). Epitetet för god formgivning och typografi är att den inte ska synas utan tjäna till att framhäva bokens budskap och idé (ibid., s.72). Grundsytet med formgivning handlar om att kommunicera till kunden (ibid., s.115). Formgivning kan handla om att antingen utveckla ett helt nytt sätt att uttrycka text och bild eller att utforma ett enkelt bokomslag, eller kanske kopiera från ett annat tidigare verk (ibid., 2001, s. 119). Det är ett samspel av flera olika faktorer som gör att en enskild fastnar för en specifik bok (ibid., s.107f.).

Bokförlagen är mer eller mindre marknadsinriktade (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.194). Förlagen arbetar med att marknadsföra sina författare och deras verk innan de givits ut. Som en direkt följd av den hårdnande konkurrensen av utbud på bokmarknaden krävs det av förlagen att de investerar större resurser på marknadsföring och försäljning. Större satsningar utförs på verk som varit dyra att tillverka eller om de har möjlighet att bli bästsäljare (ibid., s.196). Marknadsföringen av en bok sker redan cirka sex månader innan en bok givits ut av ett bokförlag och innan både manuskript och annat material inkommit till förlaget. Till marknadsföringsuppgifterna hör att delta vid mässor och andra bokarrangemang (ibid.,s.196). Det förlaget presenterar vid införsäljning till bokklubbar och bokhandlar är en omslagsskiss med bifogade säljtexter. Bokförlagets böcker presenteras i bokhandelskedjornas höst- och vårkataloger samt i branschtidningen Svensk Bokhandels höst- eller vårunummer. Den största utgivningen av litteratur börjar i september och fortgår under hösten med julförsäljningen som stor säsongsavslutning (ibid.,s.201) Efter en bok publicerats fortgår marknadsföringen dels genom e-post, orderintag och annonser till kunder (ibid., s.128).

Till själva publiceringsprocessen får förlagen indirekt hjälp av såväl kritikerkåren som biblioteken. Kritikerna bidrar till publiceringsprocessen av litteraturen genom att i medierna återge verken och biblioteken bidrar genom att katalogisera dem och gör dem sökbara via databaser på Internet. Biblioteken bidrar även genom att skylta med böckerna i den fysiska bibliotekslokalen samt att lägga ut litteraturen på sina hemsidor (Svedjedal 2000, s.127f.).

Till andra viktiga uppgifter för ett bokförlag är att omvärldsbevaka, vara uppmärksam på trender och kunnig om bokmarknaden (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.39f.).

4.3 Förlagsredaktörer

4.3.1 Utbildning

I dagsläget finns ännu ingen traditionell väg in i yrket och en del förlagsredaktörer har gått en krokig väg innan de börjat arbeta i förlagsbranschen. Förlagsbranschen är ett populärt arbetsområde dit många människor söker sig men där få lyckas ta en plats (DIK forum 2005, s.6). Lars Palmqvist är utbildningsansvarig vid Stockholms universitets 20 poängskurs i förlagskunskap. I artikeln berättar Palmqvist att han var den som startade utbildningen 1991 efter påtryckningar från akademiker och doktorander som inte kunde få tillträde till förlagsbranschen. Vad företrädare för branschen främst saknade var att studenterna saknade praktisk erfarenhet av bokförlagsarbete. Palmqvist kontaktade därför Svensk Förläggarförening och fick gehör för sitt förslag på utbildning i ämnet förlagskunskap. Utbildningen har i dagsläget 30 platser på Stockholms universitet. Utbildningen har i huvudsak ett teoretiskt fokus då Palmqvist anser att praktiken får bokförlagen bistå med. Det finns en möjlighet att välja praktik på bokförlag under utbildningstiden. För att ha en chans att bli antagen på utbildningen krävs det åtminstone en kandidatexamen i antingen bibliotekskunskap, journalistik eller språk samt för utbildningen relevant praktisk erfarenhet och en skriftlig motivation till varför man valt att studera kursen. Föredragshållare värvas från förlagsvärlden (DIK Forum s.6f.). Palmqvist säger att utbildningen i praktiken bistår förlagen med urval för framtida rekrytering.

Utbildningen i förlagskunskap har gott renommé bland personalansvariga på olika bokförlag som ser utbildningen som en klar merit. Viktiga allmänna kunskaper för att arbeta på bokförlag som personalansvariga på bokförlag värdesätter är, goda språkkunskaper och förmåga att uttrycka sig, marknadsföring, ekonomi, journalistik, kännedom om bokmarknaden, och noggrannhet (ibid., s.8).

Palmqvist uppger vidare att det är kvinnor som i majoritet går utbildningen samt att detta är en spegel av hur arbetsmarknaden i branschen ser ut. Palmqvist visar att förlagsbranschen visserligen är kvinnodominerad men inte inom förläggaryrket, utan inom arbetet som förlagsredaktörer. Palmqvist hävdar dock att branschen står inför ett generationsskifte och att det kan komma att inverka på ett annat sätt för de kvinnliga förlagsredaktörerna (DIK Forum 2005, s.7).

4.3.2 Arbetsuppgifter

Förlagsredaktören kan ha både en administrativ och en projektledande roll. Det är inte ovanligt att förlagsredaktören och projektledaren är en och samma person med uppgift att tillse att tidsplanen för projektet hålls samt att samordna och bevaka de olika material som behövs för produktionen, som exempelvis bilder och manuskript. Förlagsredaktören är lite av ”spindeln i nätet” i en bokproduktion som kontakter och håller kontakt med en rad olika yrkesgrupper.

Redaktören anlitar olika yrkeskategorier externt som krävs för att bokproduktionen ska framskrida. Redaktören anlitar lämplig skribent, fotograf, bildbyråer, formgivare, korrekturläsare, översättare och frilansredaktörer som utför större redigeringsarbeten (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.60). Ibland behövs en litterär rådgivare (ibid., s.44) eller olika ämnesexperter för att faktagranska facklitteraturs innehåll (ibid., s.73). Som i fallet med att översätta utländsk litteratur. Översättning av litteratur medför en del extraarbete för förlagen. Som exemplet med kokböcker, så har Danmark och Sverige olika styckscheman beroende på att man styckar på olika sätt i länderna, så scheman måste ändras i de översatta böckerna. Ett land har andra råvaror som i fallet med fisksorter vi inte har i Sverige, då måste man i recepten byta ut mot sorter som finns att få tag på i Sverige. Mjöl mals på olika sätt i olika länder så man måste omberäkna mjölet i recepten. Näringsberäkningar måste omräknas vilket kräver att en dietist anlitas (Westlund, 2006). Exempellistan kan göras lång på de ändringar som redaktörerna måste vara observant på.

Huvuduppgiften för redaktören är att text-, fakta- och språkligt granska och redigera texter (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.60). Det här arbetsmomentet är det arbetsmoment som tar en hel del tid i anspråk och det tillfälle då redaktören arbetar ensam och kan behöva lite tystnad kring sig (ibid., s.68). Betydelsen av uppgiften faktakontroll är att bland annat kontrollera angivna namnuppgifter, årtal och stavningar. Vid språkgranskning ser redaktören över ordböjelser, stavningar och syftningsfel. Stilen i en text kan även vara viktig att studera och med detta avses om författarens sätt att uttrycka sig passar det ämne och den läsarkrets som den vänder sig till.

I vissa fall sammanfaller det att författaren och ämnesexperten är en och samma person. I arbetet är det vanligt att redaktören får agera både bollplank, terapeut och kritiker. Det är viktigt att redaktören har en positiv inställning, är diplomatisk, konstruktiv men även bestämd.

Författare kan vara sårbara i den kreativa fasen och således känsliga för kritik (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s. 72-75). Redaktören visar med sina regler, råd och anvisningar hur boken bör vara för att passa marknaden. Denne får föreslå omarbetningar och strykningar i texter som författaren måste godkänna, på så vis kan man säga att författaren skolas in i förlagens regler för texten. Om en författare följer dessa anvisningar ökar dennes chans att få publicera ett verk (Svedjedal 1994, s.13f.). Svedjedal beskriver detta samarbete som "tysta regler" parterna emellan. Författaren skriver vidare att: "Bara i yttersta undantagsfall får förlaget komma med färdiga formuleringar att lyfta in i manuskriptet" (Svedjedal 1994, s.32). Redaktörens inflytande är för övrigt störst i början av en debuterande författares karriär. I vissa fall finns guider som beskriver hur författandet bör se ut, en kodifiering av genren, mer vanligt bland massmarknadslitteratur, något man tillämpar inom Harlekin företagen. I övrigt är den typ av litteratur som lättast låter sig påverkas av ändringar och omskrivningar är "light reading" litteratur, som i huvudsak är skapad för massmarknaden (Svedjedal 2000, s.105f.).

Andra uppgifter förlagsredaktören handhar är att bidra med idéer kring marknadsföring och sammanställa underlag för förlagskatalogen inför utgivning till olika återförsäljare, skriva informativa och ibland PR-liknande baksidestexter till böckerna, i viss mån

korrekturläsa och sköta korrekturkorrespondensen och ha en kontroll så att den fastslagna kalkylen för bokproduktionen upprätthålls (ibid., s.61).

4.3.3 Användandet av informationskällor

När redaktörer söker efter allmän eller specialiserad information rörande terminologi och språk söker de oftast på Internet (Widengren Hammarskiölds och Pettersson 2001, s.308f.). Den nationella biblioteksdatan LIBRIS databas är enligt författarna ”den viktigaste resursen” i Libris websök. Libris websök innehåller referenser till svenska forsknings- och specialbiblioteks samlingar. Redaktörerna söker via titelfält, klassifikationskod eller ämnesord och får på så sätt tillgång till bibliografisk information om verket (ibid s. 312f.) Andra vanliga källor som används av redaktörerna är Svenska Akademiens Ordlista (SAOL), Svenska Skrivregler, tidskriften Språkvård, Svenska datatermgruppen (ibid.,s.308f.) Andra vanligt förekommande formella källor är museer, folk - och universitetsbibliotek och arkiv.

Andra tillfällen när redaktörer behöver information är för att få idéer eller underlag till bokframställning. Redaktörer utför research, som är det ord de använder för att uttrycka att söka och utforska ett område. Som ett led att kolla av marknaden görs besök i bokhandlar, tidskrifter inom aktuellt ämnesområde läses liksom både nationella och internationella förlags utgivningslistor och förlagskataloger (ibid., s.43)

Förlagsredaktörerna har kontinuerlig kontakt och personliga möten med andra verksamma inom förlagsbranschen, bland annat litterära agenter (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s. 43). Vanligt förekommande är att besöka olika mässor i syfte att knyta nya affärskontakter och upprätthålla redan erhållna relationer med kollegor i branschen, hålla sig à jour med trender samt att marknadsföra sina produkter. För redaktörerna är det viktigt att ha en god överblick och ett omfattande kontaktnät för att bli trendmedveten. För att utveckla sin känsla för trender kan en redaktör läsa artiklar rörande trender, besöka ämnesorienterade mässor för den aktuella trenden och prata med vänner, bekanta och kollegor på arbetsplatsen. Författarna är ofta trendmedvetna och förser redaktörerna med idéer liksom mottagarna av utgiven litteratur bidrar med olika förslag på nyproduktion av böcker och håller redaktörerna uppdaterade på trender i omgivningen (Westlund 2006).

Den i särklass mest besökta och viktigaste mässorna är de årliga internationella bokmässorna i Frankfurt am Main och London International Book Fair. Under mässan deltar branschfolk från närmare ett hundratal länder (Widengren Hammarskiöld och Pettersson 2001,s.300f.). Det är främst från länderna Storbritannien, USA, Tyskland och Norden, i nämnd ordning som svenska förlag bevakar bokutgivning. På mässorna köper svenska förlag inte in så mycket litteratur utan det huvudsakliga syftet är att få ett helhetsintryck av all utgivning (Westlund 2006).

Bland förlagsredaktörens arbetsuppgifter ingår även att söka och göra urval ur arkiv för bilder. Bilden kan betraktas som en ordlös källa. I en fackbok finns förutom en omslagsbild, kanske stämningbilder, instruktionsbilder, icke-föreställande bilder, illustrationer, kartor och diagram. Bilden är inte oväntat överlägsen när det gäller att visa hur något ter sig. Rätt text och bild i samspel är oslagbart i kommunikativt

avseende (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.164f.). Bilder och kartor kan redaktörerna finna på muséer och på folk- och universitetsbibliotek. För att få tag på bilder anlitar de bildbyråer. Flera av bildbyråerna lagt ut sina arkiv på Internet.

5. Teoretiska och analytiska utgångspunkter

För att kunna gå vidare i min studie krävs det att jag definierar viktiga begrepp för studien samt belyser teorier inom det informationsvetenskapliga området.

5.1 Begreppet information och informationssystem

5.1.1 Information

Tom Wilson, presenterad i studiens inledande avsnitt, är en väl ansedd och frekvent refererad forskare inom området användarstudier. Wilson har givit en del anvisningar för hur användarstudier ska bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Han anser att de delområden som ska ingå i en studie måste definieras, liksom betydelsen av begreppet information (Wilson 1981,s.5). Vidare måste det sammanhang som ska studeras begränsas så att avgörande faktorer kan uppmärksammas och analyseras (Wilson 1981, s.11).

Förlagsredaktörer agerar i en arbetsmiljö där kommunikation i olika former är avgörande för att de ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. Begreppet information kan ha ett flertal olika definitioner beroende på att det används inom en rad olika forskningsfält. Någon enhetlig definition finns alltså inte. Nationalencyklopedin beskriver information som det viktiga innehåll som i olika former överförs i kommunikativt syfte, där det förutsätter att det även finns en mottagare av meddelandet. Vidare kan man läsa att ur användarperspektiv uppstår information när en enskild tolkat meddelandet (NE 1992, s.454).

Forskaren Donald O. Case gör en beskrivning av begreppet information som något som anses utgöra betydelse för en människa, oberoende om det uppstått från en psykologisk upplevelse eller från omgivningen (Case 2002, s.40).

Lars Höglund och Olle Persson skriver att ordet informations ursprung kommer från latinets *informare* (min kursivering) vars betydelse är att ge form åt, forma (Höglund & Persson 1985, s.42). De två forskarna ger begreppet information en vid betydelse som omfattar alla variationer som kan tänkas behövas vid lösning av problem. De benämner information som ”en samling potentiellt relevanta data”. Den betydelsen omfattar att information är värdefulla uppgifter och kunskaper som kan hjälpa en enskild vid lösning av problem (ibid., s.59).

Då min studie omfattar information som alla våra sinnen förmår uppfatta som bild, text, ljud, känsel och lukt anser jag att den definition som Höglund och Persson ger ordet information kan passa för min uppsats. Redaktörerna får information av olika typer av källor, såväl verbala, textbaserade och ordlösa sådana.

5. 1. 2 Informationssystem

När människor söker information kan de göra detta genom att använda formella informationssystem, det vill säga en produkt eller ett system som är avsedd för informations representation, lager, och återvinning. Det kan avse exempelvis bibliotek, online bibliografisk databas eller ett arkiv (Wilson 2000, s.3). Meningen är att systemen ska ge konkret form av kunskap och därmed tillgång till dokument eller levande människor (Wilson 1981, s.6).

När människor söker information kan de göra detta genom att använda formella informationssystem, det vill säga en produkt eller ett system som är avsedd för informations representation, lager, och återvinning. Det kan avse exempelvis bibliotek, online bibliografisk databas eller ett arkiv (Wilson 2000, s.3). Meningen är att systemen ska ge konkret form av kunskap och därmed tillgång till dokument eller levande människor (Wilson 1981, s.6).

5. 2 Informationsbehovet i fokus

5. 2. 1 Individens behov av information

Studiet av informationsbehov är ett grundläggande begrepp inom användarstudier som på allvar började studeras på 1980-talet (Wilson 2000, s.50). Wilson ansåg att en del av problemen med att definiera själva begreppet "informationsbehov" berodde på att forskare missat att uppmärksamma sammanhanget där behovet framträdde (Wilson 1981, s.5). Jag vill notera att istället för termen informationsbehov förespråkar dock Wilson att man hellre bör tala om informationssökning mot tillfredsställelse av behov av information (ibid., s.8). Jag nöjer mig med att konstatera detta och anammar hans betydelse av innebörden av begreppet, men väljer att använda mig av ordet informationsbehov, eller behov av information, då jag anser att det gör texten mer lättläst.

Tom Wilson ansåg att ett behov av information var ett sorts sekundärt behov, som uppkommit till följd av influerande och interagerande mellan de primära behoven det vill säga de fysiska, känslomässiga och tankemässiga behoven. Wilson ansåg att behoven uppstod ur individens sociala liv och ur de olika rollerna, där yrkesrollen var något som forskaren intresserade sig för (Wilson 1981, s.7f.f.). De här grundläggande tankarna finns med i modellen "Factors influencing needs and information seeking behavior" (1981), en modell som förklaras mer ingående i avsnittet 5.3.

Brenda Dervin, är en annan forskarna som givit en förklaring till begreppet informationsbehov. Dervin har utvecklat en teori om meningsskapande där känslor snarare än tankarna betonas hos individen. Dervin hävdade att människan har behov att skapa mening i sitt liv. I vissa tillfällen i livet kan det uppstå situationer när det uppstår en saknad (eng: gap) i människans strävan efter meningsskapande där något, som i det här fallet enligt Dervin skulle kunna vara information som människan behöver för att kunna lösa sitt problem. Dervin menar att människan konstant har frågor inom sig som hon behöver få besvarade, dessa frågor är hennes informationsbehov (Case 2002, s.70).

Lars Höglund och Olle Persson beskriver en individs behov av information som endera subjektiva som då helt grundar sig på individens upplevelser till skillnad från objektiva behov som tar hänsyn till vilka behov som utifrån kan betraktas som rimliga för att lösa en viss uppgift. Forskarna anser att båda dessa aspekter bör tas med i beaktande när en individs informationsbehov ska undersökas. De båda forskarna anser att informationsbehov inte är så enkelt att beräkna. Men de menar att vissa problem och handlingar genererar val av en viss typ av information och informationskällor (Höglund och Persson 1985, s.43ff.). I likhet med Tom Wilson anser forskarna att även andra faktorer kan inverka.

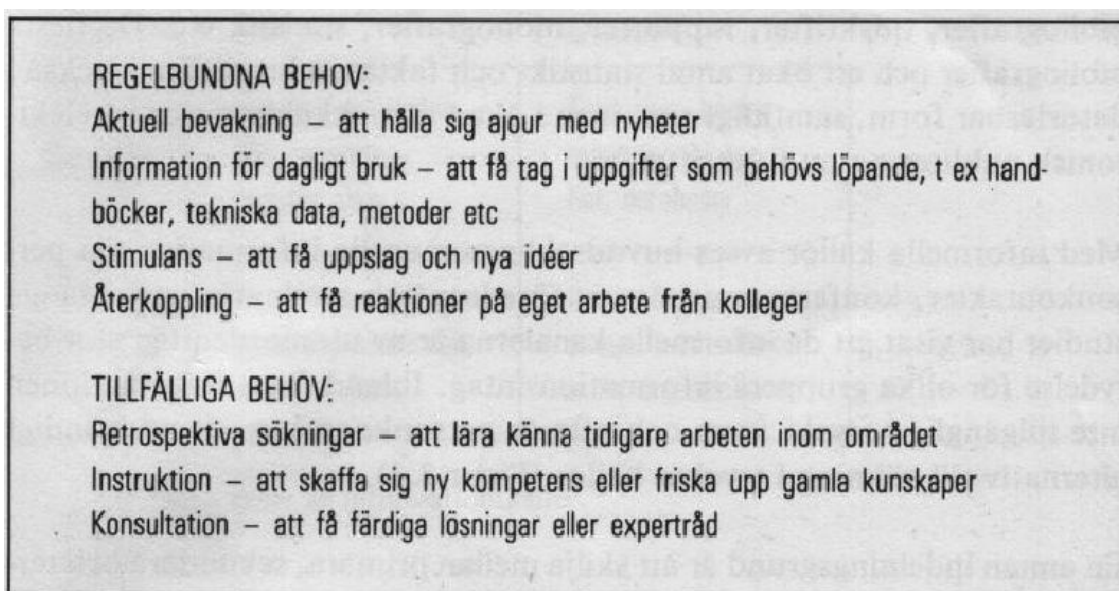
5. 2. 2 Informationsbehov i affärlivet

Förlagsredaktörer verkar i företag inom affärsvärlden. Inom ett företag finns det enligt Tom Wilson olika behov av information att ta hänsyn till. Det är dels de behov som den enskilde arbetstagaren har för att kunna utföra i sin yrkesroll inom företaget samt det behov av information som själva företaget behöver oberoende av vilken arbetstagare som utför arbetsuppgifterna (Wilson 1995, s.42). Företag har behov av att få fortlöpande information om konkurrenter, trender och marknaden och behovet är även stort för att omvärldsbevaka (Widén-Wulff 2003 s.79.)

5. 2. 3 Kategorisering av informationsbehov

Min första fråga som ska besvaras handlar om vilka behov av information för sin yrkesutövning som redaktörerna har i sin dagliga yrkesutövning.

Det har skapats ett flertal olika kategoriseringar med avseende på informationsbehov. Orr har (1970) utarbetat en modell som Höglund och Persson anammat i sin forskning, där behoven delas in efter vilka mål, funktioner, syften eller roller som behoven förknippas med. Se figur 1.

Figur 1. Modell över olika typer av informationsbehov av Orr (1970).

Forskarna delar in behoven som antingen tillfälliga eller regelbundna och delar in dem utifrån vilka syften och för vilken typ av information som behövs. Betydelsen av att kategorisera behoven som endera tillfälliga eller regelbundna görs för att det enligt de två forskarna Höglund och Persson ”innebär olika krav på informationssystem och – service” (Höglund och Persson, 1985, s. 44).

Jag anser att modellen verkar bra att applicera i studier där man vill utröna enskilda människors eller en grups behov av information och kommer därför att använda mig av denna till mitt insamlade material.

5.3 Informationsbeteende och informationssökning

5.3.1 Informationsbeteende

Begreppet informationsbeteende (Information Behavior) utgör grunden i uppsatsen och dess vida betydelse beskrivs i artikeln ”Human Information Behavior” (2000) av Tom Wilson:

” **Information Behavior** is the totality of human behavior in relation to sources and channels of information, including both active and passive information seeking, and information use. Thus, it includes face-to-face communication with others, as well as the passive reception of information as in, for example, watching TV advertisements, without any intention to act on the information given.”

(Wilson 2000, s.49)

Wilson har med åren ansett det nödvändigt att använda det mer övergripande begreppet informationsbeteende (information behaviour) istället för det tidigare mer flitigt använda begreppet informationssökningsbeteende (information seeking behaviour), som han i tidigare forskning använt sig av. Anledningen är då begreppet informationssökningbeteende endast haft det aktiva sökandet som fokus för sökande av information och inte inbegripit mer passiva aspekter av informationssökning i beaktande, som exempelvis TV-tittande medgör vilket Wilson anser är viktigt (Wilson 1997 s.569).

Information Behavior kan ses som ett övergripande område och omfattas även av tre områden. Området Information Use Behavior anknyter till hur informationen bearbetas och nyttjas i olika verksamheter. Information Use Behavior är den tankemässiga process som informationssökning syftar till (Wilson 2000, s.49f.). Området Information Searching Behavior avser sökning av information på micronivå då forskaren kan iaktta all interaktion mellan individ och olika typer av informationssystem. Forskaren studerar då exempelvis mentala relevansbedömningar av funnen information eller de intellektuella sökstrategier med boolsk sökstrategier. Slutligen Information Seeking Behavior vars betydelse nyss beskrivits. Noteras bör att det svenska språket inte gör någon skillnad i betydelsen av orden seek och search. I den svenska ordlistan finner man dessa ord översatta med likadana ord som, söka och leta (Engelsk Ordbok 1988, s.455,s. 457). Jag avser att använda mig av den betydelse som Wilson ger dessa ord, även om jag endast skriver ordet söka.

5. 3. 2 Informationssökning

Enligt Donald Case ägnar människan dagligen sig åt sökning efter information i sina liv. Case hävdar att från den stund vi föds söker vi information till följd av vår egen motivation och i syfte att tillfredställa våra behov (Case 2002, s.18). Sökandet efter information är töjbart, det går alltid att söka efter mera (ibid., s.5).

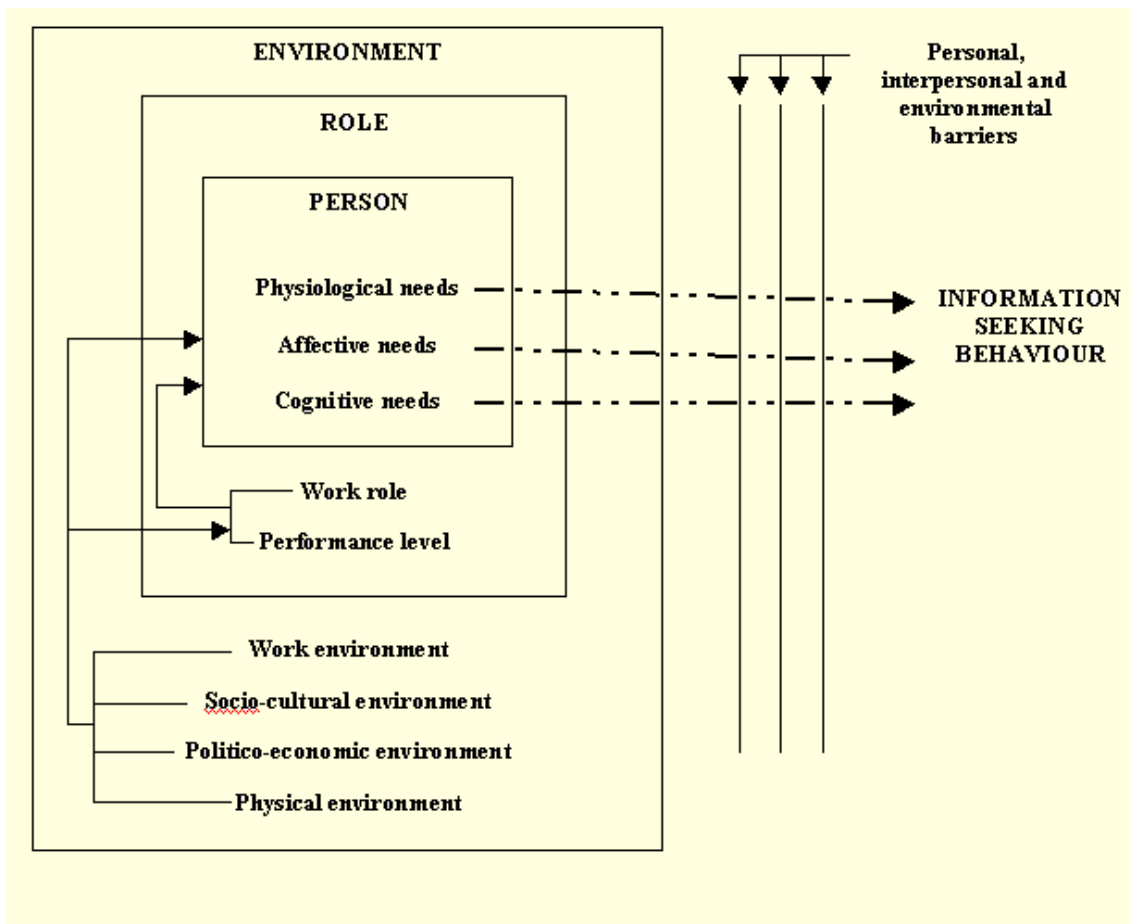
Gary Marchionini, anser att informationssökning är en grundläggande, naturlig och nödvändig mänsklig process nära förknippad med problemlösning och lärande (Marchionini, 1995, s.6). Gary Marchionini har specifikt studerat hur elektroniska omgivningar inverkar på individen och dennes informationssökningar. Då litteraturstudierna visar att förlagsredaktörerna söker mycket på nätet kommer jag därför referera till Marchioninis bok: "Information seeking in electronic environments". Informationssökning är enligt honom beroende av ett flertal faktorer som uppgifter, arbetsområde, informationssökaren, informationskällan, sökresultaten (bilder och meddelanden) och den specifika situation, det fysiska sammanhang som sökningen sker i. Enligt honom reflekterar sökare på funnen information och förändrar sökarens kunskap och avgör om denne ska fortsätta eller upphöra med sin sökning (Marchionini 1995, s.32). Marchionini hävdar att informationssökning i likhet med problemlösning eller lärande kräver intelligens, specialkunskaper och färdigheter som i sin tur påverkas av preferenser och attityder hos individen. Marchionini skriver att människors sökning efter information kan ske på olika nivåer. På den praktiska nivån används resultaten av sökningen direkt antingen för att arkivera eller förkasta. Materialet används inte i syfte att göra den till en del av medvetandet. På vetenskaplig nivå har ofta sökning efter information en ackumulativ funktion. Varje funnen ny information blir en viktig bit eller befäster befintliga principer och teorier (ibid, s.7). Marchionini anser vidare att när information söks inom olika professioner är den huvudsakliga uppgiften att samla information från omvärlden och mentalt integrera information med sin kunskap och skapa ny kunskap och därefter agera i enighet med ny kunskap i syfte att uppnå sina mål (ibid., s.11).

Carol Kuhlthau utvecklade en processinriktad modell efter att ha studerat studenter. Enligt Kuhlthau är sökning efter information både dynamisk och meningsskapande. Kuhlthau utgår från ett konstruktivistiskt perspektiv på informationssökningsprocessen (ISP) där känslor av förvirring och osäkerhet är ett naturligt inslag i sökprocessen (Kuhlthau, 2004, s. 6f.). Forskaren delar in processen i sex delar som hon kallar initiering, urval, utforskande, formulering, insamling och presentation där varje steg associeras med särskilda handlingar och känslor (Wilson 2000, s.52). Vid initieringsfasen framträder ofta känslor av oro och osäkerhet och är särskilt tydliga då individen ännu inte har en klar bild av området och denne ska söka bakgrunds information anpassat till sin uppgift, i andra fasen, urval tar optimismen över och nu börjar en sökning efter relevant information för att åter grumlans i fasen för utforskande, där sökningen sker från allmän information mot specifik sådan och här accentueras oron igen och känslor av upplevd frustration. Med formulering avses ett formulering av fokus för studien och att man kan se ett tydligare intresse för uppgiften hos studenterna. Insamling avser aktivt sökande efter viktigt informationsmaterial och en känsla av ägande av sitt arbete infinner sig. Slutligen presentation då de antingen känner sig nöjda eller missnöjda (Kuhlthau 2004, s.81-84). Carol Kuhlthau refererar i sin bok till MacMullin och Taylor (1984) och de resultat de funnit. Enligt forskarna börjar

processen med ett behov av information som sedan utvecklar sig genom att individen gör olika val i en process i riktning mot en lösning där ett flertal olika faktorer samspelar och påverkar de val som görs. Som exempel på inverkan på faktorer ger forskarna tillgänglig information, tidigare erfarenhet, tid, kunskap och intresse. Dessa faktorer och innehållsrelevansen i funnen information påverkar valen i samma utsträckning (Kuhlthau 2004, s.6).

Tom Wilson betraktar informationssökning som en medveten, aktiv, sökning, efter information i syfte att tillfredsställa *ett behov* av information som har anknytning till ett mål (Case 2002, s.75). Wilson utarbetade en modell: "Factors influencing needs and information seeking behavior" (1981) för att visa att en individs sökning efter information påverkades av en rad faktorer som uppkom både från individens psyke och från olika faktorer i omgivningen. Nu menar Tom Wilson inte att ett informationsbehov per automatik leder till direkt sökning efter information utan att ett flertal faktorer inverkar på hur det kommer att bli. Förslag på faktorer som kan inverka på om en sökning efter information blir aktuell är enligt Wilson det aktuella behovets angelägenhet och behovets art, exempelvis om det är ett återkommande behov. Behoven kan avse att få bekräfta redan funnen information eller avse att få ny information. Funnen information kan även användas i syfte att förklara tidigare funnen information (Wilson 2000, s.553).

I figur 2 visas modellen: "Factors influencing needs and information seeking behavior" (1981) ytterligare. Vid studier av informationssökning betonar Wilson även vikten av ta med avgörande faktorer relaterade till den enskildes informationsbehov och informationssökning och att dessa faktorer bör sökas efter både hos den enskilde yrkesutövaren utan också i den yrkesutövandes omgivning (Wilson 1981, s.8f.).

Figur 2. Faktorer som påverkar behov och informationssökningsbeteende (Wilson 1981).

Wilson hävdade att en individ som söker information måste ses som en del av det sociala sammanhang och den miljö denne verkar inom. Som jag skrev i avsnittet om informationsbehov menar Wilson att grunden till motivation för att söka efter information uppstår ur de personliga tankemässiga och känslomässiga behoven och att det är ur de olika sociala roller som individen agerar i sitt liv som behoven uppkommer.

Wilson ansåg att det är i yrkesrollen man bäst kan se hur de tankemässiga behoven får störst utrymme, där behov av beslutsfattande, planering och utförande av arbetsuppgifter finns. Forskaren ansåg även att information, där man avser fakta eller data bäst tillgodoser tankemässiga behov men även att information kan inge trygghet eller säkerhet för människor i olika situationer. Om de tankemässiga behoven syntes mest i yrkesrollen så framträdde de känslomässiga behoven mera i relationer människor emellan inom organisationen och där den enskilda personligheten ger upphov till unika behov av exempelvis uppmärksamhet och presterande. Wilson uttryckte även att i yrkesrollen kan förevändningen om en fråga av faktakaraktär ändå handla om att den enskilde söker erkännande eller uppskattning av sin överordnade. Information kan även användas av en anställd i syfte att utöva dominans för att visa att denne är överlägsen den andra med avseende på tillgången till information (Wilson 1981, s.9).

5. 3. 3 Faktorerers inverkan på sökning efter information

Nu menar Tom Wilson inte att ett informationsbehov per automatik leder till direkt sökning efter information utan att ett flertal faktorer inverkar på hur det kommer att bli. Förslag på faktorer som kan inverka på om en sökning efter information blir aktuell är enligt Wilson det aktuella behovets angelägenhet och behovets art, exempelvis om det är ett återkommande behov. Behoven kan avse att få bekräfta redan funnen information eller avse att få ny information. Funnen information kan även användas i syfte att förklara tidigare funnen information (Wilson 2000, s.553).

Wilson betonar även vikten av ta med avgörande faktorer relaterade till den enskildes informationsbehov och informationssökning och att dessa faktorer bör sökas efter både hos den enskilde yrkesutövaren utan också i den yrkesutövandes omgivning (Wilson 1981, s.8f.).

5. 3. 4 Faktorer som kan utgöra hinder vid sökning efter information

Som exempel på faktorer som kan inverka på informationsbehovet och utgöra hinder hos den enskilde (i Wilsons modell: Personal barriers) nämns det individuella arbetssätt samt en persons samlade kompetens och kunskap. Forskarna Höglund och Persson hävdar att personliga egenskaper som ambitionsnivå, aktuellt ämnesområde samt företagets målsättning även kan inverka på behovet av information (1985, s.45).

Modellen i figur 2 visar även att det kan finnas faktorer i omgivningen som kan utgöra hinder. Wilson talade om att organisationer kunde vara informationsfattiga eller informationsrika, vilket han menade kunde ge följder för vilka informationens källor en anställd kunde använda sig av. Ett företags tillgång till viktiga informationsresurser, eventuella kostnader i samband med nyttjande av informationskällor och den mycket avgörande faktor som tid utgör, kan utgöra hinder för en anställd. Men även relationer kollegor emellan (Interpersonal barriers), kan ge upphov till hinder som samarbetsvårigheter, hinder som i sin tur kan försvåra tillgång till viktig information (Wilson 1981, 8ff.). Ytterligare påverkan kan organisationsklimatet inom ett företag ha, då detta påverkar den enskilda individens informationssökning enligt Wilson.

I avsnitt 5.7 presenteras *”Betydelsen av ett gott organisationsklimat och en god informationskultur inom företag”*.

Förutom i företagets närmiljö ansåg Wilson även att faktorer utanför organisationen, som dess geografiska placering kunde inverka på informationsbehov liksom ett lands politiska dominans och sociala och kulturella faktorer i dess omgivning (ibid., 1981, s. 8f.f.).

Höglund och Persson ger exempel på allmänna faktorer som kan inverka begränsande vid sökning efter information. De nämner informationsmättnad, problem med att sovra bland informationen då tillströmningen av information är så omfattande, tillgänglighet, formatet som informationen presenteras i kanske inte motsvarar brukarnas krav samt bristande innehållsrelevans. Men även vanor och inställningar till information och kunskaper som befästs under en längre tid och som av brukarna betraktas som

tillräckligt bra kan utgöra ett hinder. Enligt de båda forskarna kan det nämligen finnas andra likvärdiga informationskällor som är bättre alternativ än de aktuella system som brukarna i en organisation använder sig av (Höglund och Persson 1985, s.50.f.).

Modellen ”Factors influencing needs and informationseeking behavior” (Wilson 1981) har genom åren används vid ett flertal studier inom det informationsvetenskapliga området för att utforska olika yrkesgruppers informationssökning. Då två av mina frågeställningar handlar om faktorerers inverkan på sökning av information, så tror jag att den här modellen möjligen kan vara bra att använda för att utföra en analys av studiens resultat. Jag kommer därför att applicera resultat från studien i denna modell.

5.4 Individers olika söksätt

Människor utvecklar olika söksätt, strategier, föra att komma vidare med sin sökning efter information. Enligt David Ellis beror en individs sökmönster på dels i vilken omfattning denne är bevandrad i ämnesområdet och på vilken typ av information som behövs (Ellis 1989, s.176). David Ellis har genom studier av forskare inom det sociala forskningsfältet funnit sex olika strategier att söka information på och har utvecklat en modell. Modellen är generell men Ellis hävdar att det finns unika omständigheter kring informationssökningstillfället som man som forskare måste ta hänsyn till vid användande av modellen.

Följande delar ingår i modellen:

Starting
Chaining
Browsing
Differentiating
Monitoring
Extracting

Starting

Starting beskriver när forskaren inledningsvis gör en sökning efter information via nyckelreferenser i ledande vetenskapliga rapporter och tidskrifter i det aktuella ämnet.

Chaining

Vid chaining följer forskaren funna referenser i valda rapporter.

Browsing

Manuell browsing handlar om att ögna av ett intresseområde bland hyllorna på ett bibliotek, bläddrar i en tidskrift inom aktuellt område besöker en bokhandel eller studerar ett bokbord på en konferens syfte att finna lämplig information hålla sig uppdaterad eller helt enkelt för att bekanta sig med ämnesområdet (ibid., s.178).

(Området elektronisk browsing tas upp i avsnitt 5.5).

Differentiating

Begreppet innebär att tidskrifternas inbördes skillnader utgör i sig ett ”filter”. Det kan som exempel handla om att en individ har stort förtroende för att viss chefredaktör som avgör att just den tidskriften utgör en tillförlitlig källa för henne/honom. I verkligheten kan det hända att en individ utesluter vissa källor eller att begränsa sina sökningar från till vissa typer av källor.

Monitoring

Monitoring handlar om forskarens behov av att hålla sig uppdaterad inom sitt område genom att bevaka vissa informationskällor.

Extracting

Slutligen extracting avser en systematisk genomsökning av en källa i syfte att finna lämpligt material (Ellis 1989, s.178f.).

Ellis noterar också att forskarnas bedömningar och kriterier för sökningar förändras allteftersom de blir förtrogna med ämnesområdet och nyckelidéerna (Ellis 1989, s.182). Ellis beskriver i likhet med Olle Persson (1980, s.5f.), betydelsen av de informella kontakterna mellan kollegor som arbetar inom samma ämnesområde. När enskilda individer eller en organisation har liknande syn på källmaterial så inger det förtroende hos den enskilde och denne får på så vis redan selekterat och granskad information från sina kollegor (ibid., 1989, s.196).

5. 5 Informationssökning i elektroniska omgivningar

Då tidigare uppgifter visat att förlagsredaktörerna använder sig mycket av sökningar via Internet under sitt dagliga arbete ansåg jag det viktigt att belysa detta.

5. 5. 1 Grundläggande förutsättningar för browsing

Browsing har blivit mycket viktigt allteftersom fler informationsresurser tilltagit i den elektroniska omgivningen. Människor uppmuntras till browsing då omgivningen alltmer är skapade för detta ändamål och inbjuder till detta både i affärer, bibliotek och museer. Marchionini anser att elektroniska omgivningar är bra för att minska det hinder i form av tid kan utgöra och att sökningar, generellt ger bra utdelning av valid information.

Anledningarna till varför människor browsar är många (Marchionini 1995, s.105f.). För att en person ska kunna använd sig av browsing krävs att den kan definiera sitt problem och formulera en fråga och därmed krävs att användaren kan relatera sin kunskap i ämnet till hur informationssystemet är organiserat. Nästkommande steg involverar att information måste granskas och bedömningar om relevans måste ske. Browsing ställer också krav på en persons förmåga att känna igen lämplig information, vilket alltså kräver att den som söker är insatt i ämnesområdet.

5. 5. 2 Olika typer av browsing

Inom området för bibliotek och informationsvetenskap har man arbetat med att försöka urskilja olika sorter av browsing. Forskare har enats om en generell indelning i tre olika typer av browsing där själva informationsbehovet och systematiken i tillvägagångssättet vid sökning efter information samverkar. Styr (directed) även kallad specifik sökning är ofta målorienterad, systematisk och med ett klart formulerat fokus för uppgiften. Här kan man finna uppgifter som att läsa av en lista med för användaren känd information. Behov av att återfinna fakta datum eller verifiera redan funnen information är andra exempel då denna typ av browsing används. En annan form av browsing är semistrukturerad eller förutsägbar (predictable) browsing. Här är målet inte lika tydligt och sökningen efter information är mindre systematisk. Som exempel i de fall en användare skriver in ett ord i en fulltextdatabas för att sedan se över funna poster. Den tredje och sista browsingsättet saknar fokus och målsättning och kan mer liknas vid surfning på Internet för nöjes skull en person behöver fortlöpande information inom sitt arbetsfält som att byta kanaler på TV för att finna något intressant att se (Marchionini 1995, s.106).

5. 5. 3 Möjligheter med browsing

Marchionini anger sex olika skäl till varför en individ väljer att använda sig av browsing som sökstrategi. Metoden kan användas mer informellt och när man har allmänna mål att uppnå. Det kan handla om att en person vill ha en överblick över ett område eller av

en texts innehåll. Individerna ögnar snabbt igenom titelsida, innehållsförteckning, register och bildar sig därefter en snabb uppfattning om innehållet i grova drag och avgör därmed om det är lönsamt att läsa vidare. I de fall en person behöver fortlöpande information för att hålla sig à jour inom sitt område, fungerar browsing utmärkt (Marchionini 1995, s.101f.).

Browsing kan även användas då en individ vill klargöra ett informationsproblem. Metoden kan vidga vårt kunnande om problemet. När man browsar kan man också finna en artikel, en post eller en bok som kan användas av den enskilde för att få lämpliga termer och relaterade begrepp i syfte att finna sedan kunna använda sig av rätt "språk" när personen sedan söker vidare mer formulerat i informationssystemet (Marchionini 1995, s.104f.).

Browsing används när en individ vill lära sig något och kanske gör personen en slumpvis upptäckt som visar sig vara mycket relevant. Just detta att browsing kan föra in en användare på ett oväntat område, som denne inte från början inte hade för avsikt att besöka från början av sökningen kan alltså ge till synes goda resultat. Forskare väljer att benämna detta att genom en "tillfällig upptäckt" (eng: serendipity) erhålla något viktigt och användbart. Betydelsen och värdet av serendipity har varit flitigt debatterat genom åren. Ett flertal studier inom informationssökningsområdet har ändå valt att ha överseende med den här typen av upptäckter, trots att forskning visar att det är en relativt vanligt förekommande (Case 2002, s.85).

I övrigt kan browsing inom områden man inte är så insatt i ge oanade associationer eller ge upphov till ett nytt synsätt på individens problemställning. Forskning har visat att företagsledare måste ha tillgång till informationskällor som ger dem "källor över gränserna" för att hålla sig uppdaterade inom sitt område (Marchionini 1995, s.102).

5. 5. 4 Nackdelar med browsing

Browsing har en del begränsningar som kan utgöra hinder vid sökning efter information och bör därför även noteras. Människor tröttnar fort, särskilt vid upprepande uppgifter, aktiviteten kräver även hög närvaro vilket också är tröttnande. Användare som browsar i informationstäta områden kan få en enorm informationsmassa att ta ställning till som kan ge upphov till förvirring och informationsöverflöd.

Att inte få direkt tillgång till relevant information kan även ge upphov till frustration och är särskilt märkbart när meningen med sökningen är att förstå en text eller skaffa sig en överblick. Andra effekter är tidsbrist till följd av att användaren distraheras av intilliggande information.

När människor söker information har de en tendens att söka efter information som de gillar och är bekant med och därmed hellre följa redan invanda mönster för att söka information snarare än välja alternativa riktningar eller att undersöka motsatser. Av nämnda anledningar bör därför browsingstrategier användas med urskiljning och för lämpliga problem och i söksystem som är bäst anpassade för detta (Marchionini 1995, s.117f.f.).

5. 6 Informationskällors olika indelningsgrunder

Som jag skrev i studiens inledande avsnitt så är det mycket vanligt att man studerar bruket av informationskällor vid forskning relaterat till informationsbeteende.

Då en av mina frågeställningar i studien avser förlagsredaktörernas brukande av informationskällor så anser jag att ett sådant kapitel behövs. Det finns ett flertal olika indelningsgrunder med avseende på informationskällor. Följande avsnitt ger en inblick i detta.

5. 6. 1 Informationsutbud

De två forskarna Lars Höglund och Olle Persson har utarbetat en modell som flitigt används vid studier av informationsbeteende, främst för kartläggning av informationskällor. Modellen är från 1980 men den används ofta av författare till magisteruppsatser inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga området. Jag kommer att referera till två magisteruppsatser där Höglund och Perssons modell har använts, men där den modifierats på olika sätt för att passa de olika studierna (se avsnitt 6).

Höglund och Persson har placerat in informationskällorna i sin modell där de dels presenteras utifrån sin karaktär och hur pass tillgängliga de är. Se forskarnas grundmodell figur 3.

	INTERNA	EXTERNA
FORMELLA	Interna dokument PM, rapporter, register arkiv	Tidskrifter, böcker, rapporter, bibliogra- fier, databaser
INFORMELLA	Samtal med kolleger inom organisationen, sammanträden	Brev, kongresser, samtal med kolleger utom organisationen

Figur 3. Fyrfältsfigur enligt Höglund och Persson, 1985, s.47.

Som jag beskrev i det inledande avsnittet i uppsatsen karaktäriseras informella källor av att de är muntliga och överförs i huvudsak från person till person via exempelvis samtal, möten, konferenser och mässor. En motsats till informella källor som utgörs av formella källor där tryckt material i pappers- eller elektroniskt format som böcker och tidskrifter inräknas.

Externa källor innebär att informationen tillverkats externt, i organisationens omgivning och källorna kan då vara av både muntlig och tryckt sort. Interna källor är, som namnet antyder, skapade inom organisationen och kan även vara av muntlig och tryckt form (Höglund och Persson, 1985, s.46).

5. 6. 2 Forskning relaterat till informell kommunikation

Olle Persson har i sin bok *Informell kommunikation bland forskare och tekniker* (1980) forskat kring den informella kommunikationens betydelse. Persson hävdar att tryckta informationskällor inte är tillräckliga för att hålla sig à jour med aktuell forskning utan den informella kommunikationen har visat sig vara nödvändig för att hålla sig uppdaterad inom sitt ämnesområde (Persson 1980, s.19). Några resultat han funnit är att flertalet idéer inom forskning skapas i det personliga samspelet mellan forskarna (ibid.,s.4).

Det finns ett flertal fördelar med muntliga samtal kollegor emellan som att den information som mottas redan är sållad, sammanfattad, värderad, granskad samt framförd enligt det språkbruk forskarna använder sig av sinsemellan. Tidsvinsterna är mycket värdefulla då informationsmängden är så omfattande. En annan viktig fördel med kollegorna är att de ger möjlighet till kontinuerlig återkoppling samt att de kan bidra med nya infallsvinklar till forskaren för fortsatt eftersökande av information. Risk finns naturligtvis för att innehållet kan ändras från ursprunget men detta brukar vara av marginell betydelse då forskaren senare kan ta sig tid att kontrollera källornas exakthet (ibid., s.5f.). Även om studien är gjord utifrån yrkesgruppen forskare anser jag att den är relevant för min studie.

5. 6. 3 Tyst kunskap och ordlösa informationskällor

För att min beskrivning av förlagsredaktörerna och deras behov av information för sin yrkesutövning ska kunna förklaras krävs det att jag även beaktar den ordlösa informationens betydelse. Jag syftar dels på den information som bilder ger och det samlade avtryck som en boks totala uppenbarelse ger, där typologi, bild, papperskvalitet, layout sammantaget ”tyst kommunicerar” till redaktören genom redaktörens syn- känsel- lukt- och hörselsinnen (Widengren Hammarskiöld & Pettersson 2001, s.110f.).

Att förvärva information genom sina olika sinnen brukar kallas för tyst kunskap. Filosofen Bertil Rolf skriver att tyst kunskap är något som förvärvas genom egen erfarenhet, förebilder eller i en kombination med praktik och där innehållet är tyst.

Rolf refererar i sin bok till Polanyis och menar att betydelsen är att människan är förtrogen med sin tysta kunskap och använder den likt ett redskap i olika situationer (Johannesson och Rolf 1989, s.7). Bertil Rolf anser även att det inte är nödvändigt att krångla in sig i användningen av själva kunskapsbegreppet tyst kunskap utan han anser att man kan jämföra tyst kunskap med tyst kompetens, i betydelsen yrkeskompetens, som även omfattar värderingar, känslor och attityder. I vanliga fall brukar man skilja mellan kunskap, värdering och färdigheter. Ordet kompetens avser något hos en individ som möjliggör ett visst agerande. Jag delar Rolfs värderingar med avseende på tyst kunskap. Rolf har ändå valt att använda sig av ordet tyst kunskap, då det är så allmänt vedertaget, vilket även jag kommer att göra i min studie (Johannesson & Rolf 1989, s.7). I avsnitt 6 belyser jag två magisteruppsatser som innehåller ordlösa informationskällor.

5.7 Betydelsen av ett gott organisationsklimat och en god informationskultur inom företag

Även om min studie har fokus på den enskilde i egenskap av yrkesutövare i sin vardag förstår jag att variabler inom organisationer och företagskulturen måste beaktas. Samtliga bokförlag i min studie är vinstdrivande organisationer där redaktörerna är en viktig del. Jag kommer därför i följande avsnitt att belysa betydelsen av ett gott organisationsklimat och informationskultur, faktorer som kan ha viss viktig inverkan på förlagsredaktörernas agerande i organisationen.

Organisationskultur kan sägas utgöra ett företags gemensamma värderingar, tolkningar, attityder och definiering av verkligheten och som kan sägas utgöra dess grund (Höglund 1998, s.80). Företagets attityder och värderingar av informationens betydelse kan även ha en avgörande roll för de anställdas beteende (ibid., s.74). Flera studier har visat att en företagskultur som fäster betydelse vid informationen inom ett företag har koppling till ett företags framgång (Höglund 1998, s.74). Studier har visat att företag också har ett stort behov av att kunna kombinera information från ett flertal olika informationskällor, både de som finns inom företaget och i dess omgivning (Höglund 1998, s.73).

Ett företags informationskultur handlar även om hur företaget förhåller sig, värderar och hanterar intern och extern information och bör betraktas som en del av organisationskulturen (Höglund 1998, s. 82).

Marion Ginman hävdar att en väsentlig förutsättning för ett företags förmåga att vara kreativt och innovativt är ett väl fungerande kommunikativt flöde av såväl intern som extern information i syfte att förmedla tankar och idéer både muntligt och skriftligt. Studier har visat att goda idéer ofta kommer från externa källor. Ett företags servicekvalité är därför beroende av välfungerande informations- och kommunikationsstrategier både mellan avdelningar, mellan olika arbetslag och mellan individer (Ginman 1993, s.3ff.). En annan orsak till varför behovet av extern information idag ter sig så viktig är dess koppling till lärande inom organisationer.

Ett annat begrepp som har betydelse för ett företags framgång är det rådande organisationsklimatet. Studier visar på att organisationer med ett öppet och demokratiskt klimat främjar kreativitet, kommunikation, deltagande, samarbete, känslor av tillhörighet. Högpresterande företag har ofta öppna företagsklimat (Höglund 1998, s.81). Öppna klimat värdesätter att den enskilde tidigt blir involverad i företagets planeringsprocess och här spelar även återkopplingen från de anställda en viktig roll. Företagsledningen vill förankra sina strategier väl hos personalen annars minskar företaget sina möjligheter att uppnå sina mål. Av förekommen anledning kommuniceras information genom flera olika kanaler och på olika sätt (Widén-Wulff 2003, s.88).

Motsatsen till öppna företagsklimat kännetecknas av en ”stängd” atmosfär som kännetecknas av att vara hierarkiskt styrda, byråkratiska och där några nyckelpersoner är involverade i planeringsprocessen, där samarbetet fungerar mindre bra och där den kommunikativa förmågan brister till följd av oklara direktiv om ansvaret i frågan (ibid., s.87).

6. Tidigare forskning

Sedan mitten av 1970-talet väcktes intresset för forskning om individers informationsbehov och informationsbeteende. Fram till denna tidpunkt hade forskningen mestadels engagerat sig i utveckling av olika informationssystem. Vad systemen användes till utforskades inte. Ett skifte i fokus mot att sätta människan, användaren, av systemen i centrum, framträdde i mitten av 1980-talet (Wilson 2000, s.50.) Vad som då kom att uppmärksammas var att just begreppet *informationsbehov* (min kursivering) inte var allra enklast att fastställa för forskarna (ibid.,s.51). Under samma period började forskare att även intressera sig för studier av yrkesverksamma akademiska yrkesgrupper (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, s.162).

6. 1 Informationssökning och yrkesutövning

Jag har inte funnit någon forskningsstudie kring förlagsredaktörer relaterat till deras informationssökning och användande av information i sin yrkesutövning och inte heller inom något annat närliggande område.

Vad jag funnit, och som verkat intressant är resultat från en översiktsstudie om informationssökning och yrkesutövning av några yrkesgrupper (jurister, läkare, ingenjörer, tandläkare och sjuksköterskor) utförd av forskartrion Leckie Pettigrew och Sylvain (1996). I studien belyser de bland annat olika faktorer inverkan vid informationssökning och hinder som kan påverka informationssökning. Forskarna tar även upp faktorer som kan inverka vid yrkesutövares val av informationskällor.

Då en av mina frågeställningar handlar om faktorer inverkan, dock för informationsbeteende och inte endast informationssökning, anser jag ändå att den här artikeln är värd att ta i beaktande. Forskarna i studien belyser dessutom upplevda hinder av tillgång till information som de olika yrkesutövarna upplevde vid sökning efter information.

6. 1. 1 Faktorer inverkan vid initiering av en sökning efter information

Forskarna Leckie, Pettigrew och Sylvain fann i sin studie att inverkan faktorer för att påbörja en informationssökning vid yrkesutövning kan vara vilken typ av verksamhetsområde den yrkesarbetande var verksam inom. Andra faktorer som kunde påverka var yrkeserfarenhet, arbetsuppgifter och möjlig specialisering inom området samt var på karriärstegen de befann sig. Men, även faktorer som var relaterade till organisationens storlek inom vilken de tjänstgjorde och även givetvis tillgång till informationssystem var viktiga aspekter (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, s.161).

6. 1. 2 Faktorerers inverkan på val av informationskällor

Faktorer som visade sig ha avgörande inverkan på val av informationskällor var en persons tidigare erfarenhet och kunskap om innehåll och funktion. Tidigare goda erfarenheter ledde ofta till att källan brukades igen. Forskarna menar att ett mönster för att söka information kan påverkas på detta sätt. Även de sätt som olika yrken utövas på kan bidra till enhetliga gemensamma mönster inom arbetsgruppen med avseende på informationssökning (ibid.,s.184f.). Andra viktiga faktorer var den tid som ett användande kunde tänkas ta i anspråk, hur pass tillgänglig källan var, källans trovärdighet och dess format beträffande lämplighet och användbarhet. Även faktorer som inverkat var källans kvalitet, relaterat både till exakthet och noggrannhet. Även vilka kostnader nyttjandet av informationskällan togs med i beräkning, både med avseende på ekonomiska aspekter som personens egen ansträngning (Leckie, Pettigrew & Sylvain, 1996, s.184f.).

Vad forskarna även fann var att de yrkesutövare som generellt har en hög utbildningsnivå ofta valde att först konsultera sin egen expertis innan man gick vidare i sökprocessen, även om personlig kunskap och erfarenhet inte betraktas som en primär informationskälla (ibid., s.184). Forskarnas resultat visade att en informationskällas tillgänglighet var den i särklass viktigaste faktorn i anslutning till val av källor samt att den fanns i nära anslutning till den utövandes arbetsuppgifter och var användarvänlig. (ibid., s.184f.). Med den här vetskapen presenterad är det inte överraskande att samtal med kollegor och att yrkesutövares egna informationskällor i form av böcker och tidskrifter i arbetsrum eller på expeditioner utgjorde en viktig och frekvent nyttjad resurs (ibid., s.186).

Användandet av bibliotek som källa visade sig dock vara en sällan nyttjad källa av de undersökta yrkesgrupperna i Leckie et al's studie (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, s.165 och s.169).

6. 1. 3 Upplevda hinder vid sökning efter information

Leckie et al fann att vanliga hinder till information var brist på lämpligt material för yrkesutövarnas specifika arbetsområde samt att de upplevde brist på användarvänliga datorsystem (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, s.166 och s.175). Även avsaknad av tillgång till informationskällor (ibid., s.167,s.171) samt informationsöverflöd nämndes som kända hinder i samband med sökning efter information. (ibid., s.169 och s.171).

6. 2 Användandet av ordlösa informationskällor i magisteruppsatser inom B & I

Då förlagsredaktörerna använder sig av ordlösa informationskällor fann jag det nödvändigt att finna uppsatser där dessa informationskällor finns representerade.

I min uppsats har jag därför särskilt uppmärksammat två magisteruppsatser där de ordlösa informationskällornas betydelse för informationsinhämtning har beskrivits. Den ena uppsatsen heter: *"Att återvinna det förgångna. En studie av exploateringsarkeologers informationsbeteenden"* (2005 s.34f.). Håkan Storm och Rebecka Ungerfält har i sin magisteruppsats undersökt arkeologers informationsbeteenden. Författarna konstaterade att arkeologerna är beroende av information från ordlösa källor som här utgjordes av objektföremål från utgrävningsplatser, bilder, teckningar, provsvar och diagram (Storm och Ungerfält 2005). De båda författarna uppgav att den tysta kunskapen hos yrkesgruppen hade stor betydelse för deras tolkningar i det arkeologiska arbetet (ibid., s.55). Fynden från utgrävningarna utgjorde enligt forskarna "den viktigaste informationskällan av alla" (ibid., s.34).

Den andra magisteruppsatsen som jag uppmärksammat heter: *"Fråga doktorn"; en undersökning av kliniskt verksamma läkares informationssökningsbeteende* (2003) och är skriven av Helena Edenholtm. I sin studie har Edenholtm bland annat studerat vilka informationskällor läkarna använde sig av. Ur studien framkom att läkare inhämtade mycket information genom att exempelvis undersöka patienternas kroppar. Edenholtm konstaterade att information som den yrkesverksamme läkaren förvärvar genom känsel- syn- och hörsel- upplevelser under sina möten med olika patienter delvis utgjordes av ordlös information, information som kan vara svår att exakt beskriva i ord (Edenholtm 2003, s.14).

Då en av frågeställningarna i min studie rörande förlagsredaktörernas informationsbeteenden avser deras nyttjande av informationskällor kommer jag att använda mig av Höglund/Perssons modell över informationsutbud (se figur 3). Jag anser att modellen ger en bra och tydlig översikt över en utvald grups sätt att bruka olika typer av informationskällor. Min avsikt är att använda modellen för mitt redovisade resultat och för att ge en översikt. Men, för att använda modellen krävs det dock att jag reviderar modellen något för att kunna inrymma alla aktuella typer av källor som en redaktör använder sig av. Flera uppsatsskrivare inom området informationsbeteende har på olika sätt utvecklat modellen för att passa sina respektive studier.

Som exempel vill jag visa hur Helena Edenholtm gjorde en utvidgning av modellen i sin magisteruppsats *"Fråga doktorn"; En undersökning om kliniskt verksamma läkares informationssökningsbeteende*, se figur 4.

	INTERNA KÄLLOR	EXTERNA KÄLLOR
FORMELLA KÄLLOR		
Ordlös information Tyst kunskap	sinnesintryck via kroppsundersökning av patient	
Bilder/diagram	röntgenbilder, EEG- och EKG-kurvor	bilder/diagram från andra sjukhus där patienter behandlats
Muntliga	patienter, patienters anhöriga, ronder, handledare, sjukhusets bibliotekarier	seminarier, konferenser, kurser, bibliotekarier vid det medicinska biblioteket
Skriftliga	patientjournaler, klinikens och sjukhusets bibliotek, "kunskapsfickor" PM	remisser, patientjournaler, FASS medicinska biblioteket, databaser, monografier, periodika, läkemedels- information, e-post
INFORMELLA KÄLLOR		
Muntliga	kollegor på sjukhuset, (improv- iserade samtal m.m.) omvårdande personal som t.ex. sjuksköterskor	personliga möten på seminarier och konferenser, kollegor utan- för den egna arbetsplatsen
Skriftliga	skriftliga meddelanden från kollegor på arbetsplatsen (internpost, e-post),	brev, e-post

Figur 4. Olika typer av informationskällor (Edenholm 2003, s.15).

Edenholm har i sin modell dels gjort ett tillägg till Höglund och Perssons grundmodell (1980) beträffande de formella och informella källorna. Edenholm refererar i sin studie till Hanna Block och Irén Lagbergs magisteruppsats om *"Kliniskt verksamma psykologers informationssökningsbeteende"* (1998), där de utvecklat den ursprungliga modellen av Höglund/Persson till att visa att både de formella och informella källorna kan ha både en skriftlig och muntlig prägel (Edenholm 2003, s.13), vilket även Edenholm valt att göra. Block och Lagberg använde sig av orden formell respektive informell i deras faktiska betydelse när de vill beskriva hur informationen användes.

Författarna gjorde sin gränsdragning utifrån yrkesrollen och arbetssituationen, dit den formella informationen räknades, medan den information som kommunicerades och användes med en mer personlig karaktär och mindre styrda av yrkesrollen beskrevs som informella, något som även Edenholm valt att göra (ibid., s.16).

Edenholm gjorde även ett nödvändigt tillägg i modellen då hon saknade en indelning för de ordlösa informationskällorna tyst kunskap samt för bilder och diagram. Anledningen till att Edenholm gjort en åtskillnad mellan tyst kunskap och bilder/diagram är för att hon finner den tysta kunskapen mindre "påtaglig och subtil" än vad bilder/diagram är (ibid., s.15).

I avsnitt 8 kommenterar jag de revideringar jag gjort i Höglund och Perssons modell med hänvisning till Helena Edenholms modell.

7. Resultatredovisning

I följande kapitel redovisar jag förlagsredaktörernas intervjusvar. Här har jag utifrån Höglund och Perssons modell för olika typer av informationsbehov (Höglund och Persson 1985, s.45) delat in behoven av information i regelbundna respektive tillfälliga behov som presenteras i olika avsnitt. Här representeras de regelbundna behoven av information som behövs för redaktören i sitt yrkesutövande som att hålla sig à jour med nyheter inom branschen, erhålla feed-back, få den så viktiga löpande informationen för dagliga arbetsuppgifter liksom och att bli inspirerad i sitt arbete (1985, s.45). Genom en revidering av Höglund och Perssons modell har jag valt att låta uppgiften konsultation, som normalt brukar tillhöra kategorin tillfälliga behov, få tillhöra de regelbundna behoven. Tillfälliga behov som avser behov av mer omfattande sökningar efter information och kompetensutveckling redovisas också i avsnittet.

Det insamlade materialet kommer dels att presenteras i löptext men även citerande med respondenternas egna ord. De sex respondenterna får vara anonyma men jag har gett dem fingerade namn i resultatredovisningen för att levandegöra resultatframställningen. I min studie kallas förlagsredaktörerna för Anna, Britta, Clara, Dahlia, Eric och Frida.

7.1 Redaktörernas regelbundna behov av information

I de fall förlaget funnit ett intressant manuskript men från en för förlaget okänd författare måste redaktörerna skaffa personkunskap. Redaktörerna behövde veta om de uppgifter författaren uppgav om sig själv var sanna. Redaktörerna behövde veta vad en person publicerat, när personen senast blev utgiven och på vilket förlag. Redaktörerna behövde givetvis även veta var personen gick att få tag på inför fortsatt arbete. I de fall förlaget själva anlidade en författare att skriva en bok, anlidade man en som är ansedd och betrodd inom sitt ämnesområde.

I sitt arbete med manuskripten behövde redaktörerna kontrollera upplägg, innehåll, språkriktighet och konsekvens i manuskripten. Med konsekvens menas att författaren valde att benämna vissa saker på samma sätt genom hela boken. Clara berättade att hon fick hjälpa författare i de fall de inte var forskare, med att söka information och hon även bistod dem med att skriva referenslistor. Hon berättade att hon som redaktör kunde styra rätt mycket av upplägget av ett manuskript men att det var viktigt att författaren hade kvar sitt eget språk. Redaktörerna hade ett nära samarbete med författarna både under bokproduktionen och efter utgivningen av boken. Redaktörerna ägnade sig åt vad Britta kallade ”författarvård”, vilket innebar att redaktörerna besökte mässor där de visade upp författarnas alster och var med vid seminarier där de författare som förlaget företrädde deltog. De gav även återkoppling till författarna i form av vidarebefordrande av pressklipp där recensioner av författarnas böcker varit aktuella. Relationen författare och redaktör var ömsesidig, författarna hörde gärna av sig och berättade vad de hade på gång. Redaktörerna uppgav att det var viktigt att bibehålla goda relationer med författarna för en möjlighet till flera framtida samarbeten.

Faktakontrollen var en väldigt central del när redaktörerna arbetade med fackböcker. Vid faktagranskning behövde boktitlar, referenslistor, årtal, personnamn, ISBN, upplagenummer, Ortsnamn med mera kontrolleras att de var korrekt återgivna. Hemsidor var något som redaktörerna också kontrollerade. Frida berättade att uppemot femtio procent av de angivna hemsidorna var felaktiga. Antingen hade de upphört eller så var de felstavade.

När redaktörer arbetade med utländska fackböcker som skulle översättas måste de undersöka att terminologin överensstämde. Verktyg som exempelvis användes i en hantverksbok måste vara korrekt översatta och redaktörerna måste vara uppmärksamma på att övrigt innehåll stämde med svenska förhållanden också. En annan viktig uppgift för redaktörerna var att undersöka om innehållet i presenterad forskning verkade trovärdigt. Alla citat i texter kontrollerades inte, bara om redaktörerna upplevde dem konstiga.

I det löpande arbetet behövde redaktörerna anlita olika typer av medarbetare för arbetet med bokproduktioner som fotografer, översättare, korrekturläsare, formgivare, lektörer, externa redaktörer och faktagranskare vilket medförde en att redaktörerna behövde ta reda på var de olika frilansarna fanns att få tag på.

En viktig del i yrket är att omvärldsbevaka vilket innebar att redaktörerna måste hålla sig uppdaterade med vad som är aktuellt och vad som säljer bra på den nationella och internationella media- och bokmarknaden, men även hålla sig à jour med nyheter i världen i stort. Inför ny bokproduktion behövde de göra research för att exempelvis få veta hur många böcker som fanns skrivet i ämnet de skulle producera, vad konkurrerande förlag gav ut och hur dessa böcker var formgivna, vad de kostade, vilket format de hade och hur många sidor de hade. I de fall som ett förlag planerade att översätta en viss bok fanns behov av att få information om vilka recensioner boken fått av allmänheten. Det var även mycket viktigt för redaktörerna att få återkoppling på utfört arbete, det vill säga hur marknaden svarat på förlagens utgivning av litteratur. Redaktörerna behövde även kontinuerlig inspiration och uppslag för nya boktitlar, olika typer av bilder, bokomslag och förslag på ämnen att skriva om, och de behövde kontrollera så att påtänkta titlar inte redan var upptagna.

Redaktörernas behov av konsultation *observera* att i det här fallet skiljer sig min kategorisering av behov från Höglund och Perssons indelning. I Höglund och Perssons modell kan man se att de anser att anlitande av externa konsulter tillhör tillfälliga behov. Jag anser å andra sidan att anlitande av konsulter inte är ett behov av tillfällig karaktär på ett bokförlag som har fackbokutgivning som sin nisch. Här är anlitandet av expertis en regelbunden nödvändighet för att säkerställa en kvalitativ säkring av fackbokens innehåll. I sitt arbete behövde redaktörerna ofta kontakt med lektörer, som läste utländska och svenska manuskript och gav omdömen om dessa. I sitt dagliga arbete kontaktade redaktörerna även ämnesspecialister som förutom att de ibland själva skrev egna böcker även anlidades med anledning av sin expertis rörande faktagranskning i andra författares bokproduktioner.

7.2 Redaktörernas regelbundna behov av information och deras användande av informationskällor

I detta avsnitt är några rubriker tagna ur Orrs modell (1970) över olika typer av informationsbehov (se s.25) och Höglund & Perssons modell för informationsutbud (s.35) men jag har även valt att använda rubriker utan direkt koppling till modellen.

7. 2. 1 Behov av information för dagligt bruk

Förlagsredaktörernas uppgav att deras behov av ny information var störst innan beslut tagits om en bokproduktion och i början av en nyproduktion. Viktig intern information för redaktörerna att få kännedom var att ta del av dokument från utgivningsmöten. Dokumenten uppgav vilka manus som var antagna, vilka som var avslagna och vilka manus om skulle läsas. Dokumenten visade vad som skulle produceras, vilket budget som gällde och tiden för genomförandet. Det var i som ett stort antal möten hölls med författare, förläggare och övriga i produktionsteamet kring boken. Andra dokument som hade betydelse för redaktörernas behov av information för sin yrkesutövning var protokoll från styrgruppen, försäljarna/marknadsavdelningen.

För att göra faktagranskning av manuskripten användes Libris websök. Här kunde redaktörerna kontrollera vad författaren tidigare skrivit, när författaren senast publicerades och vilket förlag som utgav boken. Likaså användes Libris websök för att kontrollera att referenslistor, boktitlar, utgivningsår, ISBN upplagenummer var korrekt angivna. Men Libris kunde även användas i syfte till att ta reda på om en påtänkt boktitel redan var upptagen. Google.se, Ne.se användes också dagligen av redaktörerna för dessa uppgifter. På Erics arbetsplats hade de veckomöten där språkliga frågor ventilerades mellan redaktörerna.

För att söka personer och deras kontaktuppgifter användes Eniro.se men även Google. Utländska och originaltitlar kontrollerades också via Libris websök eller ett lands nationalbiblioteks hemsida som British Library eller Library of Congress.

Vid granskning av faktauppgifter hade varje redaktör sina egna favorithemsidor som de använde sig av beroende på vilket ämnesområde som var aktuellt. Eric använde sig gärna av Nordisk Familjebok (Runeberg 1878-1926), den så kallade ”Uggle upplagan” när han kontrollerade faktauppgifter rörande historiska uppgifter. Här kunde han finna citat av Strindberg och Almquist och information fanns om både kända och mindre kända små bifigurer i litteraturen.

För att utföra den språkliga granskningen använde sig redaktörerna även av sin privata boksamling på rummet som innehöll Svenska Akademiens ordlista (SAOL) och av monografier som Svenska Skrivregler, Svenskt Språkbruk, korta fackterminologiska lexikon, svenska och engelska ordböcker och synonymordböcker. Fridas samling var ”under uppbyggnad” då hon var relativt nyanställd på förlaget. Den här samlingen av böcker användes dagligen vid den språkliga granskningen av manuskripten. På nätet användes Ne.se, som numera, enligt redaktörerna har ersatt den tryckta versionen i det

dagliga arbetet. Svenska Språknämndens hemsida brukade även nyttjas. Britta var den av redaktörerna som använde sig av Google för den språkliga granskningen.

Till sin hjälp i arbetet hade samtliga redaktörers bokförlag en referenshylla med monografier och bibliografier att tillgå på sina arbetsplatser. Här fanns olika uppslagsverk, ordlexikon, Bibel, Psalmbok och Svenska Skrivregler. Men sedan Internets intåg hävdade redaktörerna att referenshyllan inte nyttjades lika ofta. Dahlia såg inget skäl att gå tre meter för att söka i förlagets referensbokhylla när allt, enligt henne, fanns på nätet. Lokala bibliotek besöktes sällan för att söka information. Anna hade vid något tillfälle besökt biblioteket för att kolla olika citat i citatböcker I de fall Dahlia besökt biblioteket var ärendet att söka efter sångtexter i sångböcker. Frida berättade att hon besökte Kungliga Biblioteket för att läsa gamla tidningsartiklar. Eric och Britta konstaterade att de sällan besökte biblioteket då de ansåg att det inte fanns någon direkt anledning till det.

7. 2. 2 Varierade arbetsuppgifter

Att ordna frilansare till bokproduktioner var också en arbetsuppgift. På flera av förlagen fanns ett internt frilansregister som uppdaterades med jämna mellanrum och som redaktörerna kunde använda när de behövde kontakt med en frilansare. Clara ansåg att det kunde vara svårt att finna bra frilansare. Redaktörerna anlidade ofta frilansarna (fotograferna, redaktörerna, lektörerna formgivarna, korrekturläsarna) utifrån de redan inarbetade kontakterna, som de tidigare arbetat med. Informationen om frilansare grundlades av de kontaktnät som redaktörerna byggt upp under sin tid i yrket. Orsaker till det uppgavs vara bekvämlighet och att det ingav en känsla av trygghet. Dahlia sade att det räckte att man bytt arbete ett par gånger för att man ska ha knutit nya kontakter. Men även att besöka bokhandlar och varuhus gav även ibland redaktörerna uppslag på lämpliga fotografer, formgivare och översättare som de kunde anlita för kommande projekt. Ibland anlidades externa frilansande redaktörer för att redigera stora textavsnitt och ibland även hela böcker. Korrekturläsare anlidades då större textavsnitt behövde korrigeras. På det här sättet kunde, enligt redaktörerna, viktig tid sparas.

I de fall utländska manus behövde bedömas inför beslut om inköp konsulterades lektörer för att läsa dessa manus. Faktagranskare anlidades i egenskap av experter inom sina ämnesområden för att kontrollera att facklitteraturen var korrekt.

7. 2. 3 Behov av återkoppling

Återkoppling visade sig vara viktigt för redaktörerna i deras yrkesutövning. Ett sätt för redaktören att få information om marknaden var att rådfråga förlagets säljare som regelbundet besökte bokhandlar, varuhus och bokklubbar. Redaktören kunde fråga säljaren om ett påtänkt ämne möjligen kunde vara intressant på marknaden. Via säljaren kunde redaktören även få information om vilka böcker bokklubbarna och bokhandlarna var mest intresserade av att köpa in. På det här sättet fick redaktörerna också den så viktiga återkoppling som behövs för deras yrkesutövande. Andra tillfällen då feedback gavs var då marknadsavdelningen informerade om hur försäljningen gick. Marknadsavdelningen skickade också ut aktuell författarinformation via e-post. Men redaktörerna har även möjlighet att använda sig av det försäljningsdatasystem som flera av förlagen var anknutna till för att få aktuella försäljningssiffror på utgivna böcker. Från Observer skickades bokrecensioner på de böcker som har utgivits av förlaget. Dessa förvarades i pärmar på arbetsplatsen. Författarna hörde också av sig och berättade hur det gick och om de hade något särskilt på gång som exempelvis deltagande i TV-program.

7. 2. 4 Behov av aktuell bevakning och stimulans

I arbetet som redaktör krävs det att redaktören ständigt håller sig à jour med nyheter i omvärlden i stort både nationellt och internationellt: Anna sade: ...”Det är viktigt att hänga med i trender i omvärlden. Innebörden är att läsa allt från Amelia till Dagens nyheter, se på TV, snacka med folk, vänner och bekanta”.

I yrket som redaktör var det viktigt att få inspiration. Förutom mässor som gav inspiration nämnde Britta, Clara och Anna att de gärna gick på föreläsningar som intresserade dem. Anna och Britta hade erfarenhet av att få uppslag på idéer för bokproduktion i samband med föredrag hon varit på och som hon sedan arbetat vidare på.

”I det här jobbet så är man aktiv hela tiden, man tänker hela tiden lite på jobbet allt man ser runt omkring sig, när man går på stan´ och kollar i skyltfönstren, när man ser på TV”. (Dahlia).

Det framgick dock under intervjuerna att det inte krävdes av redaktörerna att de måste komma med idéförslag till produktioner, men att de gärna fick göra det. Ansvar för idéerna låg hos förläggarna. I studien nämnde alla redaktörer att se på TV och film var inspirationskällor för jobbet. Britta såg gärna på tv-program som anknöt till de ämnen som hon arbetade med. Att lyssna på radio hade även en stor betydelse för henne. Britta säger vidare att hon hade förmånen att få arbeta med de ämnen som intresserade henne privat.

Andra tillfällen när redaktörerna gjorde slumpvisa upptäckter av värdefull information, blev inspirerade, eller fick idéer var när de planlöst surfade på Internet. Det här slumpvisa förvärvet av information vittnar flera av redaktörerna om i studien.

”...Jag såg ett inslag i Kanal 5, La Dolce Vita om NN som tränar kändisar i Hollywood. Lite senare var det ett stort reportage om NN i Metro om dennes verksamhet. Då fick jag idén om en bok och så googlade fram NN på nätet. Jag såg vad som skrivits om NN och hur NN presenterade sig själv på sin hemsida. Mejlade NN som förstas var intresserad, tog upp det med ledningen, gjorde kalkyler, fick klartecken och sen körde vi igång”. (Anna).

7. 2. 5 Besök på bokmässor och i bokhandlar

I arbetet som förlagsredaktör ingick att besöka mässor där förlagens ämnesområden var representerade, vilket innebar att en del av redaktörerna besökte renodlade fackmässor medan andra redaktörer besökte den allmänorienterade årliga Bok och Biblioteksmässan i Göteborg. De internationella bokmässorna London International Book Fair och Frankfurt am Main, beskrevs av redaktörerna som värdefulla. Men alla redaktörer besökte dock inte mässor. Orsaker som nämndes var att eget intresse saknades eller att det på förlaget fanns olika traditioner för vilka som brukade åka på mässor. På en del av förlagen åkte endast förläggarna, på andra åkte både redaktörer och förläggare och på en del endast redaktörerna. Redaktörerna nämnde vikten av mässbesöken som en möjlighet att möta författare, svenska och utländska förlagsrepresentanter, skaffa nya affärspartners och underhålla de relationer redaktörerna redan hade, se nytgivna böcker, få en överblick över den nationella och internationella bokmarknaden, trendspana och ha möten med litterära agenter. De litterära agenternas roll var enligt redaktörerna att ombesörja viss information om konkurrenter, trender och nyheter. Agenterna jagade både manuskript och redan utgivna böcker åt förlagen. På mässorna gjordes även det grova urvalet för inköp av litteratur.

”Det kan hända att det dyker upp nya heta böcker som förläggaren ska lägga bud på och slåss om att få köpa in, så mässor har sin betydelse för att köpa in också. Det som är trendigt i England behöver inte bli det i Sverige, för varje land har sin egen marknad som fungerar på sitt eget sätt. Till och med inom Norden är marknaderna olika.” Eric

Anna sade att många av de boktrender man ser idag på de internationella bokmässorna kan bli framtidens trender i Sverige. På de internationella mässorna brukade redaktörerna ha ett flertal inbokade möten med representanter för de olika förlagen, vilket kunde vara tröttsamt. Beroende på vart i produktionsledet en bok befann sig avgjorde vad en redaktör fick presenterat för sig. Ibland hade säljarna bara med sig en projektbeskrivning med en innehållsförteckning eller en materialtext med omslagsbild i en katalog. Anna berättade om betydelsen av att få se, hålla i och bläddra i en bok för att få den information som hon behövde för att kunna göra en bedömning inför inköp. Hon ansåg att det var viktigt att få se formen och innehållet för att se om boken kunde tänkas passa den svenska marknaden. Anna sade vidare att hon ibland måste överse med utländska böckers typsnitt, texter och utformning för att istället fokusera på hur boken skulle kunna se ut när den var omarbetad och klar.

I de fall då förlaget måste fatta ett beslut om en bok var lämplig för förlaget att översätta och det utländska förlaget inte kunde presentera mer än en projektbeskrivning, förutsattes det att redaktören tidigare hade arbetat med förlaget, så att redaktören visste hur det utländska förlagets böcker generellt brukade se ut och att redaktören hade tillit till företaget.

Redaktörerna berättade att det mestadels köptes in böcker från anglosaxiska länder, tyskspråkiga och från de skandinaviska länderna. Dahlia sade att vi är väldigt "anglofixerade" i Sverige. Dahlia trodde att en av orsakerna till att det förhåller sig på det här viset berodde redaktörernas bristande språkkännedom, kulturella skillnader och att även vanans makt spelade in.

Besök i bokhandlar och varuhus var något som några av redaktörerna gjorde när de behövde inhämta ny information inför en planerad utgivning i ett ämne och för att faktiskt se vad som fanns ute på marknaden. Att besöka en bokhandel kunde enligt dem ge svar på frågor som: Vilka böcker valde bokhandlarna att visa omslagen på? Var böckerna de frontexponerade snygga eller fula? Fanns det många eller få bilder i dem? Hur många hyllmeter var avsatta för det aktuella ämnet som förlaget planerade en utgivning inom? Var hyllan med det aktuella ämnet smockfull eller gapade den tom? De ville även se inom vilka ämnen bokhandlarna sorterat in de av förlagen redan utgivna titlar.

Genom bokhandelsbesöken kunde redaktörerna genom att läsa i böckers referenslistor även få idéer och förslag på lämpliga formgivare, översättare, författare och fotografer att kontakta. De kunde även besöka bokhandlarna i syfte att få se hur konkurrerande förlag valt att formge sina bokomslag och vilket format böckerna hade. Anna och Dahlia betonade specifikt vikten av att i bokhandel, få tillfället att få se och känna boken samt se texten och bildens samspel. Eric och Britta var de av redaktörerna som uttryckte att de inte besökte bokhandeln lika ofta numera sedan Internet började användas för sökning efter information.

En annan plats som visade sig ha betydelse för att uppdatera sig om trender och det aktuella utbudet av intressanta ämnen, var Pressbyrån. Anna besökte med jämna mellanrum Pressbyrån för att titta i tidskrifthyllorna för att se om det utgivits några nya tidningar. Anna uppgav att trender speglades snabbare i tidningar än i böcker

Nu fanns det andra sätt som förlagsredaktörerna informerades på och fick uppslag på ny litteratur:

Jag fick ett mejl från en agent för ett australienskt förlag som presenterade en ny bok. Jag googlade fram information från välrenommerade tidningar som New York Times som skrev enormt positivt om boken. Jag gick sedan in på Amazon.com och läste läsarnas omdömen. Efter det skickade förlaget en fysik bok till mig som jag och kollegorna kikade på och efter budgivning blev det vi som fick köpa den. Som faktagranskare letade min kollega fram ett namn i Göteborgs forskarvärld. (Anna)

Ett annat sätt för redaktörerna att hålla sig uppdaterade om bokmarknaden och sina konkurrenter var att via nätet besöka Svensk Bokhandels hemsida och Adlibris nätbokhandel och ögna igenom deras topplistor samt dagstidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagsbladets pockettopp. Adlibris katalog hade enligt redaktörerna den fördelen att den visade både bokomslag och beskrivande text. Adlibriskatalog användes bland annat för att få se hur konkurrerande förlag formgav sina bokomslag. Adlibris användes också i syfte för att se hur många sidor konkurrenters utgivna böcker hade samt vad böckerna kostade. All sådan information var viktig för redaktörerna att få inför en planerad produktion av böcker.

Frida som bland annat arbetade med samhällsinformation och rapporter av olika slag hade behov av att ett par tre gånger varje dag logga in på de stora dagstidningarnas hemsidor. För Frida var det extra viktigt att veta vad som var aktuellt *just nu* och vilka personer som utmärkte sig i nationella och internationella debatter och reportage.

7. 2. 6 Bildsökning

Till arbetsuppgifterna räknades även att söka efter lämpliga innehållsbilder och bilder för bokomslag för sina olika bokproduktioner. Bildvalet för omslag var oerhört viktigt och är det som, enligt Dahlia ”säljer boken”. Redaktörerna sökte olika slag av bilder som exempelvis stämningbilder, omslagsbilder och beskrivande bilder anpassade efter bokens innehåll. En del av förlagen producerade en typ av årsböcker där innehållet i huvudsak byggde på bilder. I dessa fall innebar jobbet mycket sökande efter bilder. Sökningarna efter bilder gjordes i huvudsak via bildbyråer på Internet. Bildbyråerna skickade bilderna digitalt eller med cd skivor. Förlaget kunde även bli kund hos en bildbyrå på Internet, de fick då ett lösenord och kunde sedan själv söka via sökord i bildkatalogen. Redaktörerna nämnde att det fanns även bildbyråer som hade gratisbilder som förlagen kunde använda sig av. I vissa fall anlätades en bildredaktör som tog hand om sökandet efter lämpliga bilder.

...”om man inte tycker att man hamnar rätt utifrån de egna sökorden kan man söka via de sökord som finns kopplade till varje enskild bild för att komma vidare. Man får kedjesöka och ha stor fantasi när man söker bilder. Man kan hålla på och förfina sina sökningar hela tiden..”(Clara)

Clara hade ett stort personligt intresse i bilder så hon ägnade mycket tid åt själva bildsökandet.

Eric berättade att hans förstahandsval vid bildsökande var de inarbetade kontakterna, då tiden var så viktig. Författarna hade också ofta egna idéer om bilder. Eric och Britta berättade att de ofta sökte bilder via Google. Eric berättade att det var alldeles nyligen som han upptäckte att denna möjlighet fanns hos Google medan Dahlia å sin sida visste inte att man kunde söka bilder via Google. Redaktörerna sökte även bilder via Kungliga Biblioteket och kunde sedan få bilder skickade digitalt till bokförlagen. Dahlia berättade att hon kontaktade svenska museer för bilder på gamla målningar och porträtt. Museerna skickade diabilder med post eller med bud. Eric nämnde att det hände att han sökte historiskt bildmaterial från museer utomlands men han ansåg att deras rutiner i överlag var för krångliga och dessutom ansåg han att det var för kostsamt. Det var vanligt bland redaktörerna att skicka e-posta förslag på bokomslag till kollegor för synpunkter.

7. 2. 7 De informella informationskällornas betydelse för redaktörerna

Redaktörerna kommunicerade mycket muntligt via möten med kollegor både inom och utom organisationen både ansikte mot ansikte, via e-post och telefon. När redaktörerna behövde hjälp med en fråga valde flertalet av dem att lita till sin egen erfarenhet och kompetens innan de rådfrågade någon annan. Redaktörerna kontaktade de både branschkollegor, före detta kollegor, släktingar, vänner och arbetskamrater med specialistkompetens och ämnesspecialister. På arbetsplatsen fanns det alltid fanns någon kollega med specialistkompetens inom något område och/eller med lång yrkeserfarenhet som redaktörerna kunde rådfråga både inom området för språk- och faktagranskning. Det så viktiga behovet av att uppdatera sig inom sitt område kunde kollegorna även tillföra.

Resultaten från intervjuerna visade även att redaktörer som hade kortare arbetslivserfarenhet valde att rådfråga mer rutinerade kollegor. Och de äldre redaktörerna i organisationen vände sig till yngre kollegorna rörande ämnen som de själva inte var så insatta i.

7.3 Redaktörernas tillfälliga behov av information

Till de tillfälliga behoven räknades redaktörernas behov av att lära nytt och/eller uppdatera sina kunskaper inom förlagsrelaterade ämnen och angränsande områden via utbildning och kurser. Till tillfälliga behov räknades även när bokförlaget behövde göra mera omfattande ämnesresearch inom för förlagsbranschen helt oexploaterat område och där sökande i vetenskapliga databaser var nödvändigt eller där enorma ekonomiska satsningar behövde göras.

7.3.1 Redaktörens tillfälliga behov av information och användandet av informationskällor

Av de sex redaktörerna i undersökningen var det endast Clara som utförde mer omfattande sökningar efter empiriskt material, då förlaget som hon arbetade på hade högt ställda krav på vetenskaplighet i sin utgivna litteratur. När Clara sökte information använde hon sig av kedjesökning av de litteraturreferenser som fanns i böcker och rapporter hon fann. Clara ansåg det roligt att söka information. Men hon medgav att hon kunde "försvinna" in i en sökning för att sedan upptäcka att tiden gått.

Anna nämnde att hon vid produktion i ett för bokbranschen helt nytt ämne fått göra mera omfattande sökningar och sökt forskningsresultat och gjort sökningar i databaser, men att detta tillhörde ovanligheterna. Det var sällan det gjordes några större satsningar med avseende på tid och pengar som gjordes på förlagen som det till exempel blir vid serieproduktion av uppslagsverk.

Redaktörerna uttalade att det var de anlidade författarna till böckerna som var specialisterna i sina ämnen så sökningarna efter information var inte nödvändiga för redaktörerna i sin yrkesutövning.

Rörande uppdatering av sina kunskaper så nämnde redaktörerna att de tagit del av för yrket skraddarsydda kurser anordnade av Förlagsklubben. Förlagsklubben är en medlemsklubb för förlagsanställda vars uppgift bland annat är att erbjuda kompetenshöjande utbildning för anställda på förlag.

Bokkalkylering, skrivande av texter, svenska språket, förlagsekonomi, bokformgivning, datorutbildning i Word och Windows, upphovsrätt, och tryckteknisk framställning inom det grafiska området, som Page Maker, är exempel på ämnen redaktörerna gått kurser i. Att kunna trycksaksframställning är inte en nödvändighet för att kunna utföra yrket men som Britta uttryckte det "Så man själv vet vad man pratar om med uppdragsgivare och beställare, som sätterier". Redaktörerna gjorde även studiebesök på exempelvis reproföretag och sätterier.

7.4 Faktorerers inverkan på redaktörernas informationsbeteende

Dels fanns faktorer som kopplas till den unika förlagsorganisationen och som därmed gav vissa grundförutsättningar som den arbetande redaktören hade att utgå från i sitt arbete.

Den tredje frågan i min uppsats gällde om det finns faktorer som inverkar på redaktörernas informationsbeteende. Här redogör jag för de faktorer som redaktörerna nämnde. bokförlagets utgivningsprofil utgjorde ett första grundval för vilken typ av bokproduktion (kokbok, uppslagsverk, broschyr eller citatbok) som förlaget valde att satsa på. Utifrån utgivningsbeslut skapades tidsplaner och budget för kommande bokproduktioner. Andra faktorer kunde kopplas till omvärlden och som inverkade på förlagsorganisationernas produktionssatsningar var:

"Marknadens behov styr vårt urval av inköp av litteratur. Beträffande utgivning av litteratur gäller att boken måste fylla ett behov på marknaden och den måste ge en chans till god försäljning" sade Anna.

Ytterligare en omvärldsfaktor som påverkade bokförlagens satsningar utgjordes av de konkurrerande bokförlagens utgivning av litteratur. I de fall ett konkurrerande förlag gav ut en bok kunde förlaget antingen anta utmaningen och också producera en liknande bok i ämnet, men kanske i ett annat format. Alternativt struntade förlaget i att producera en bok i samma ämne.

Bokproduktioners varierade målgrupper kunde inverka på redaktörens behov av information. Exempelvis är det generellt skillnad på en boks faktamässiga innehåll om den ska produceras för målgruppen barnmorskor eller om målgruppen är blivande mödrar. Ämnesinnehållet inverkade på det unika behovet av information. Även vilket

format en utgiven bok planerades att ha inverkan på behovet av information. Om ett bokförlag exempelvis planerade en utgivning av en fotobok eller en citatbok så gav det olika grundläggande förutsättningar för behov av information. Enkelt uttryckt så medgav sökandet efter bilder för en fotobok att redaktörerna sökte mycket ordlös information medan en citatbok krävde att redaktören sökte i huvudsak textbaserade informationskällor.

Redaktörernas varierade arbetsuppgifter utgjorde en grund för vilka behov av information en redaktör för tillfället hade. Redaktörerna uppgav att den för stunden aktuella arbetsuppgiften inverkade på redaktörens unika behov av information. Om redaktörerna arbetade med research inför nyproduktion av en bok, inköp av en bok eller om uppgiften gällde granskning av fakta- och/eller språklig uppgift, omvärldsbevakning, sökande efter bilder eller frilansare inverkade i sin tur på vilka söksätt och vilka källor redaktörerna valde att använda sig av.

Anna och Dahlia hade en chefsfunktion på förlagen där de arbetade. Anna nämnde att det kunde variera mycket mellan olika bokförlag vilka arbetsuppgifter en tjänst som förlagsredaktör med ansvar för facklitteratur kunde innehålla, vilket även bekräftades av Dahlia: ”På vårt förlag gränsar uppgifterna mot förläggarbetet. Man får ansvar för ett särskilt bokprojekt. Det beror på vilken tradition man har på förlaget”.

Under intervjuerna framkom det att flera av redaktörer hade förmånen att arbeta med de ämnen som de själva var särskilt intresserade av. Redaktörerna i studien ansåg att de kunde påverka och utveckla sina arbetsuppgifter efter vad de hade särskilt fallenhet för. I studien framkom även att förlagsredaktörerna uppgav att de var nöjda med förlagens formella informationssystemen samt befintliga system för undvikande av att få överflödigt informationsmaterial med e-posten. Förlagsredaktörerna var även nöjda med hur organisationen kommunicerade information ut till dem.

7.5 Redaktörernas upplevelse av faktorer som hinder för informationsbeteendet

Under intervjuerna framkom att det fanns olika faktorer som kunde utgöra hinder för dem när det gällde att söka och nyttja olika informationskällor. Då kommunikation var en nyckelfråga för redaktörerna upplevde de ibland problem på grund av bristande språkliga kunskaper. Som exempel på sådana situationer gavs då intressanta böcker från andra länder än de engelsk- och tyskspråkiga länderna presenterades på utländska mässor och när redaktörerna behövde besöka en utländsk hemsida.

Exempel på andra tillfällen som utgjorde hinder till att få viktig information var när det var svårt att få tag på personer som bar på viktig information för bokproduktioner. Det hände att redaktörerna inte kunde nå personer vare sig via e-post eller telefon vilket gav upphov till stress:

”Då alla har väldigt mycket att göra och är tidspressade så kan det var svårt att få tag på information från marknadsavdelningen och förläggarna och då främst förläggarna som varit med och initierat projektet.” (Dahlia)

Clara nämnde ett annat problem som vid de tillfällen då kollegor som hade tillgång till viktig information genom exempelvis egen specialistkunskap, inte hade lust att samarbeta. I övrigt vittnade redaktörerna om en kommunikations- och informationstät arbetsmiljö där de ofta kunde bli avbrutna då det kan inträffa så många oförutsedda händelser i en bokproduktion. I redaktörens yrkesvardag skiftade arbetsuppgifterna från en stund till en annan och ett flertal, mellan 5-10 varierade bokprojekt löpte parallellt med varandra.

Man läser korrektur på en bok och första manuskript på en annan bok och så plötsligt händer det något annat med ett bokomslag som exempelvis inte fungerar eller man måste skaffa nånting annat man får inte bli irriterad. Det händer saker hela tiden. (Eric)

Alla redaktörerna i den här studien hade dock tillgång till egna rum där de hade möjlighet att vid behov stänga dörren. I bokproduktionerna fanns en fastställd tidsplan och en därtill kopplad budget som skulle hållas och arbetet beskrevs som bitvis stressigt av redaktörerna. En annan faktor som uttrycktes var det massiva informationsutbudet på Internet som även upplevdes ibland vara svårt att överskåda.

”Jag tycker det är stressande med alla tillgång till information! På nätet finns ju allt, även bloggar och liknande som man borde hålla koll på. Det känns som om det är mycket information man missar hela tiden, hur man än bär sig åt!. Det gäller samtidigt att kunna sälla bland alla källor, vilket är ett tidsödande arbete.” (Dahlia)

Andra tillfällen då redaktörerna kunde uppleva ett hinder i nyttjandet av information var då viktig information skickats till redaktörerna i fel format. Som exempel gavs då utländska förlag skickar pdf-filer till förlaget, istället för en bok för påseende. Samma sak gällde på de internationella mässorna då redaktörerna inte sällan fått basera urval för inköp av litteratur på grundval av enkla projektbeskrivningar, som enligt redaktörerna inte gav tillräckligt med information. När Internet och datorerna krånglade uppstod förstås problem. Då avstannade naturligtvis all nätbaserad sökning efter information och även e-posttrafiken upphörde att fungera.

Eric nämnde att det kunde bli problem i de fall han vill köpa bilder från utländska museers hemsidor. Han ansåg att de dels hade krångliga rutiner, bilderna var dessutom dyra och arbetet blev tidsödande. Då tiden var en bristvara gjorde de här faktorerna att informationskällan sällan nyttjades.

Förlagsredaktörerna saknade att Libris Websök inte visade bilder på bokomslag i sin on-line katalog, vilket försvårade för redaktörerna när de behövde se omslag och form på böcker i syfte att bilda sig en uppfattning om konkurrenters utgivningar eller för att själva få inspiration i arbetet.

OBS! En funktion som finns sedan januari 2008 (se metodavsnitt 2.9).

8. Analys och diskussion

Syftet med den här uppsatsen har varit att få en ökad förståelse för förlagsredaktörernas informationsbeteende. Jag har utfört 6 kvalitativa intervjuer med förlagsredaktörer som tjänstgör i bokförlag med allmänutgivning. Samtliga förlagsredaktörer i studien hade facklitteratur som inriktning. Följande frågor skulle besvaras i studien:

1. Vilka behov av information har förlagsredaktörerna för dagliga sin yrkesutövning?
2. Vilka informationskällor använder förlagsredaktörerna vid sökning efter information och hur används de?
3. Finns det faktorer som inverkar på förlagsredaktörernas informationsbeteende och på vilket sätt inverkar dessa på förlagsredaktörernas dagliga arbete? Slutligen, upplever förlagsredaktörer att det finns faktorer som utgör hinder till information?

8.1 Förlagsredaktörernas behov av information för sin yrkesutövning

8.1.1 De regelbundna behoven av information

Då jag inte funnit något forskningsmaterial om förlagsredaktörer och hur de söker information fann jag det nödvändigt att börja vid själva uppkomsten av hur ett behov av information uppkom i deras yrkesutövning. Jag fann en teori där Tom Wilson beskrev informationsbehov som ett sekundärt behov av information som kunde framträda ur någon av de sociala roller som individen agerar i, där yrkesrollen var en av dessa roller som jag tyckte kunde passa.

Helena Edholm valde i sin studie: "Fråga doktorn: En undersökning av kliniskt verksamma läkares informationssökningsbeteende" (2003), i likhet med mig, att studera momentet där ett behov av information infinner sig i yrket. I studien fann Edholm att patientens åkomma var den huvudsakliga orsaken till att ett behov av information uppkom hos läkarna (s.45).

Efter att jag utfört mina intervjuer med förlagsredaktörerna blev det nödvändigt att kategorisera mitt funna material om de olika typer av information som redaktörerna var i behov av. Genom litteraturstudier av Lars Höglund och Olle Persson, där de refererade till en studie av Richard Orr, fann jag en modell att använda för mitt ändamål (1985, s.45). Men för att modellen skulle kunna användas i min studie omarbetade jag modellen. Jag flyttade över kategorin konsultation, som vanligtvis kan återfinnas i modellens avdelning för tillfälliga behov av information till de regelbundna behoven av information. Orsaken till omarbetningen av modellen var att jag anser att konsultation, måste betraktas som ett regelbundet behov hos redaktörerna eftersom anlåtande av experter inom olika områden, som lektörer och faktagranskare (ämnesspecialister) är en förutsättning för att säkerställa kvaliteten inom bokproduktion. Jag anser att modellen

passade bra för min studie då en kategorisering av informationsbehoven var nödvändig att göra innan jag kunde gå vidare och studera förlagsredaktörernas sökning efter information. Enligt Wilson utgör själva behovet av information utgångspunkten för att individen, under inverkan av olika faktorer, söker information.

Resultaten visade att förlagsredaktörerna hade flera regelbundna behov av information. De regelbundna behoven var personliga och varierande med de olika arbetsuppgifterna. Redaktörerna var nöjda med den tillgång till information som de hade på sina arbetsplatser.

En kort sammanfattning av resultatet rörande redaktörernas informationsbehov visade att när redaktörerna ägnade sig åt de språkliga - och faktagranskande uppgifterna fanns ett behov av att bekräfta eller förklara funnen information i de manuskript de arbetade med. Förlagsredaktörerna hade också ett kontinuerligt behov av att skaffa ny information.

En motsats till mitt resultat visar resultaten från Helena Edenholms studie. Enligt Edenholm kunde läkarna i studien konstatera att de regelbundna behoven av information inte på långa vägar var tillfredsställda och berodde enligt Edenholm på tidsbrist å andra sidan var de regelbundna behoven av information inte heller en prioritet för läkarna i studien (s.48).

8. 1. 2 De tillfälliga behoven av information

De tillfälliga behoven av information framträdde inte i samma omfattning som de regelbundna behoven av information. Här har jag ingen studie att jämföra med, men de svar som redaktörerna framförde i intervjun anser jag ha viss betydelse. Redaktörerna menade att författarna är experterna och att det är de som sköter insamling av fakta och skriver böckerna, så behovet av att göra mera omfattande research fanns inte hos redaktörerna. Jag finner deras förklaring trovärdig.

Då informationssökningen på Internet syntes vara en så betydande del av deras vardag förvånar det mig att ingen av de sex redaktörerna hade genomgått en utbildning i informationssökning på Internet. Ingen av redaktörerna uppgav något direkt behov av att gå en utbildning inom området. Det fanns heller inga forum redaktörer emellan där informationssökning ventilerades. Forskaren Leckie et al har funnit att det inte är ovanligt att sättet som ett yrke utövas på kan utveckla gemensamma mönster för hur sökning efter information utförs (Leckie et al s. 184f.). Jag funderar därför på om orsaken till att ingen gått utbildning inom informationssökning kanske kan bero på att sättet som redaktörerna förvärvade sin information på, helt enkelt upplevdes som tillräckligt bra av redaktörerna och andra inom arbetsgruppen och därför inte heller har ifrågasatts.

8. 2 Redaktörernas användande av informationskällor

Det insamlade datamaterialet i studien visade att redaktörerna använde sig av många och varierade informationskällor. I avsnitt 8.2.3 visas en tabell och översikt över förlagsredaktörernas totala nyttjande av informationskällor fördelade efter deras typ. Jag kommer i följande avsnitt att motivera mina val av kategorier i modellen för informationsutbud (Höglund & Persson).

Den första indelningen jag gjorde var att kategorisera materialet i en del för de formella respektive informella informationskällorna. I min studie har jag valt att inte anamma den betydelse av formell information respektive informell information som Edenholtm gjorde. Edenholtm valde att göra en gränsdragning vid yrkesrollen och arbetssituationen där den information som kommunicerades i dessa sammanhang ansågs som formell. Och den information som kommunicerades och användes med en mer personlig karaktär och mindre styrda av yrkesrollen beskrevs av Edenholtm som informella. Anledningen till att jag inte valt att göra på det här viset beror på att jag anser att förlagsredaktörernas yrkesroll inte nödvändigtvis är bunden till arbetssituationen. Jag anser även att den mänskliga kommunikationen är så komplicerad och därför gör det svårt att avgöra när en redaktör kommunicerat formellt respektive informellt i den betydelse Edenholtm givit informationen i sin studie. Vidare delade jag dessutom in det insamlade materialet i en formell kategori, i betydelsen skriftlig och en kategori som var informell, i betydelsen muntlig (i enighet med de betydelse som Höglund och Persson givit dessa kategorier).

I nästa steg gjorde jag en indelning i form av en extern och en intern kategori för informationskällorna. Beträffande indelningen utifrån interna respektive externa informationskällor utgick jag från det fysiska avståndet mellan förlagsredaktören och informationskällan. Information som producerades och kommunicerades inom den egna moderorganisationen betraktas av mig som en intern källa. När redaktören måste förflytta sig fysiskt eller elektroniskt utanför den egna organisationen fick källan räknas som extern. Till externa informationskällor räknades information/kommunikation som skapats utanför den egna förlagsorganisationen.

8. 2. 1 Ordlösa informationskällor

Under arbetets gång insåg jag att jag inte skulle kunna kategorisera alla dessa informationskällor enligt Höglund och Perssons originalmodell för informationsutbud. Jag såg att det fanns material som var svårt kategorisera. Den typ av information som redaktörerna beskrivit för mig under intervjuerna var inte så lätt att förstå, mer än att den var ordlös.

Problemet var att jag i början av min studie endast hade kännedom om bilder som ordlös information. Det blev därför nödvändigt för mig att läsa vidare inom området för ordlösa informationskällor. I magisteruppsatserna skrivna av Edenholtm (2003) och Storm och Ungerfält (2005), visserligen inom vitt skilda yrkesområden, fann jag material som beskrev de ordlösa källornas betydelse för inhämtande av information i

yrkesutövning beskrivna både i form av bilder och tyst kunskap. I de båda studierna har författarna omarbetat Höglund och Perssons modell för informationsutbud för att passa sina respektive studier. Den här upptäckten medförde att även jag behövde arbeta fram en ny version av nämnda modell.

Genom litteraturstudier av Bertil Rolf som refererar till Polyanis teorier om tyst kunskap, såg jag en möjlig teori som kunde förklara förlagsredaktörernas agerande. Teorin innebär att en individ genom erfarenhet och praktik genom utövandet av sitt yrke upplever sinneintryck (ljud, känsel, syn och lukt) som ger information och som i sin tur utvecklar de yrkesutövandes kompetens.

Efter litteraturstudierna om ordlösa informationskällor och tyst kunskap blev det på nytt aktuellt att kategorisera materialet. Vid den inbördes kategoriseringen av de ordlösa informationskällorna utformade jag dels en kategori för tyst kunskap och en sektion för bilder med hänvisning till Edenholms argumentation, där hon hävdar att de två källorna är av så olika art och därmed nödvändiga att separera. Vidare anser jag att tyst kunskap endast kan följa sin redaktör och kan därför endast vara en intern källa. En bild är något fysiskt påtagligt. Bilden kan vara skapad inom bokförlaget eller utanför bokförlaget, bilderna kan således vara både interna och externa.

I nästa steg placerade jag tyst kunskap i kategorin formell, då jag tänker mig att tyst kunskap är något en redaktör införlivar genom sin yrkesutövning. Bilder placerade jag även i kategorin formell då jag anser att bilder är fysiskt påtagliga i sitt format, som man i likhet med skriftligt material kan se och sedan tolka.

8. 2. 2 Tyst kunskap en betydelsefull informationskälla

Visst kunde de olika webbaserade informationskällorna förse redaktörerna med viktig information, men detta var inte tillräckligt för några av redaktörerna. Jag undrar om det förhåller sig som Marchionini hävdar: att browsing i elektroniska omgivning har sina begränsningar (1995, s.7). Ordlös information har genom studien visat sig ha betydelse för redaktörernas informationsbeteende. Min slutsats är att behovet av att få tillgång till ordlös information fyllde flera viktiga behov av information för de redaktörer som valde att besöka bokhandlar, varuhus och bokmässor.

Att besöka exempelvis bokhandlar måste, som jag ser det, vara tidskrävande om man jämför med att sitta vid Internet och söka information. Och tiden var, som studiens resultat visade, en bristvara. Jag anser att möjligheten för redaktörerna att kunna göra en viktig, slumpvis upptäckt även hade sin betydelse för att besöka en bokhandel, liksom möjligheten att bli inspirerade, få en överblick över den ”verkliga bokmarknaden” och få tag på ny och aktuell information till arbetet med bokproduktioner.

En annan möjlig orsak till att redaktörernas användande av browsing i butiker kan kanske förklaras med att den funna information upplevdes likvärdig med den information som redaktörerna fick via användande av Internet. I sådana fall kunde det kanske handla om konkurrerande källor till information, något som Höglund och Persson tidigare noterat (1985, s.51). Om man betraktar de redaktörer som sällan besökte bokhandel och mässor, Britta och Erik, kan jag tänka att deras mångåriga

yrkeskompetens gett dem en solid grund att arbeta utifrån och att de kanske upplevde att Internet och bokhandelsbesök var likvärdiga källor till information.

En jämförelse med Storm och Ungerfälts studie visar att arkeologerna ansåg att de synintryck de fick genom sitt yrkesutövande i samband med studier av miljö- och föremål bidrog till ny erfarenhet och kunskap (2005, s.36). Jag delar Widengren Hammarskiölds & Petterssons resonemang där de hävdar att det först när en bok används som en individ kan se om text och bild passar ihop och om boken ”beter sig rätt” (ibid., s.19). Författarna säger att det fysiska materialet i en bok, bokens storlek, papperskvalitet och tyngd inte bara har en rent teknisk funktion utan dess presentation appellerar till våra olika sinnen och ger individen viktig information (ibid., s.110f.).

Jag vill tillstå att redaktörernas dagliga hantering av böcker och periodiska besök i miljöer som bokhandel och bokmässor gav redaktörerna information inte endast i form av orden i böckernas texter utan att ”boken som kommunicerande helhet” gav dem viktig information. Vidare anser jag att redaktörerna sedan tolkade och införlivade informationen med sin redan befintlig yrkeskompetens.

I författarna Storm och Ungerfälts studie var den ordlösa informationen representerad i form av fornfynd, men även av bilder. Författarna fann även att arkeologerna använde sig av sin tysta kunskap för att göra tolkningar i sitt arbete (ibid., s.55). Vid en jämförelse med arkeologerna beträffande användningen av de ordlösa källorna tycker jag mig ana en viss likhet med några av förlagsredaktörernas agerande när de använde sig av sin förvärvade tysta kunskap för att utföra tolkningar i sin yrkesutövning. Som fallet var när redaktörerna besökte bokmässor, där de ibland var tvungna att exempelvis fatta ett beslut om inköp av böcker baserat på endast en enkel beskrivning av boken, istället för att ha tillgång till en fysisk bok.

En betydande skillnad mellan de två studiernas användning av det ordlösa materialet kan dock konstateras. Fynden från utgrävningarna utgjorde det viktigaste informationsmaterialet för arkeologerna. För redaktörernas del kan jag med utgångspunkt i resultatet endast konstatera att den tysta kunskapen hade betydelse för några redaktörer i deras förvärv av information för sin yrkesutövning.

Jag anser dock att förlagsredaktörerna genom sina sinnen antingen fick viktig information av de böcker de såg och bläddrade i och att detta fungerade som ett komplement till information genom sökverktyget Internet eller så fungerade besöken i bokhandel möjligtvis som en viktig fristående källa till information.

8. 2. 3 En tabell över redaktörernas informationsutbud

Tabellen visar förlagsredaktörernas totala brukande av informationskällor i sin yrkesutövning. *Observera att jag räknat in författarna som en intern källa när deras manuskript antagits till förlaget.*

FORMELLA KÄLLOR

	Interna källor	Externa källor
Ordlös information		
Tyst kunskap	redaktörers förvärvade erfarenhet och kompetens genom yrkesutövning	
Bilder	bildarkiv, e-post med förslag på bokomslag, författaren fotografer	olika bildbyråer, museers arkiv, nationalbibliotek, Google/Bilder, film, myndigheter, Tv, bildredaktörer
Skriftlig information	den egna boksamlingen, bibliotek protokoll från olika möten arkiv för pressklipp, bibliografier, tidskrifter arbetsplatsens referens- bokhylla	Böcker, manuskript, Internet, hemsidor nyhetsbrev bokklubbskataloger försäljningsstatistik förlagskataloger Svensk Bokhandels- utgivningskatalog för svenskabokförlag Bibliotekstjänsts- sambindningslista, dagstidningar, tidskrifter

INFORMELLA KÄLLOR

Muntlig information	samtal med författare, förläggare säljare och marknadsförare arbetskollegor med specialist- kompetens, eller med gedigen arbetslivserfarenhet, vänner, släktingar telefonsamtal	möten i samband med mässor, föredrag utbildning, studiebesök bibliotekarier, litterära- agenter, frilansare av branschkollegor, säljare på marknaden telefonsamtal från allmänheten faktaansvarare och lektörer
----------------------------	---	---

* En reviderad tabell enligt Höglund och Perssons modell över informationsutbud (1985).

8. 2. 4 Redaktörernas sökstrategier

Browsing var en väl använd sökmetod i redaktörernas dagliga arbete. Browsing i elektroniska omgivningar var mest använda i den dagliga verksamheten på förlagen. Redaktörernas tillvägagångssätt och givna anledningar till att de valt att använda browsingmetoden tycker jag liknar den beskrivning Marchionini ger av metoden och dess olika användningsområden (1995, s.101f.) där de tre sorterna benämns styrd-semistrukturerad- och passiv/målfri sökning. De två första browsingsätten anser jag visar på ett aktivt agerande av redaktörer att söka information på, där *ett mål (min kursivering)* själva essensen för informationssökning. Det tredje sättet som redaktörerna använde sig av vid sökning efter information var helt utan direkt fokus en sorts målfri eller passiv sökning efter information och som jag anser kan jämföras med redaktörernas surfande på Internet, zappande mellan olika tv-kanaler, när de planlöst strosade i butiker på stan eller satt och lyssnade på ett föredrag. Det här passiva sökandet eller enligt mig slumpmässiga sökandet efter information var också ett vanligt söksätt efter information som ibland gav upphov till inspiration och idéer att använda i redaktörernas dagliga arbete. Denna tillfälliga upptäckt och förvärv av användbar information anser jag också passar den betydelse Case givit begreppet ”serendipity”, slumpvis upptäckt av användbar information (Case 2001, s.83). Dessutom anser jag att det här sättet att förvärva information på överensstämmer med det passiva förvärvet av information som Wilson beskrev som en del av betydelsen av begreppet informationsbeteende (1997, s.569). Slutligen vill jag mena att man inte kan bortse från den enskilde redaktörens personliga intresse och ambitionsnivå för sitt arbete, som i sin tur kan inverka på i vilken utsträckning passiv sökning förekommer.

8. 2. 5 Redaktörernas val av informationskällor och faktorerers inverkan på informationsbeteendet

Tom Wilson visade på vikten att ta hänsyn till faktorer både hos den enskilde, i omgivningen och i de mellanmäskliga relationerna när en individ söker information. Det geografiska utgångsläget för de sex redaktörerna i studien var likartade. De sex representerade företagens storlek hade viss variation med avseende på antal anställda. Samtliga redaktörer var nöjda med sina organisationers respektive informationsförsörjning. Redaktörerna i studien hade akademisk utbildning men varierad tid av arbetslivserfarenhet inom yrket.

Min studie visade att informationsbeteendet påverkades av redaktörernas aktuella arbetsuppgift. En kort sammanfattning av resultatet visar att när behovet av information gällde att bekräfta eller förklara information i arbetet, vilket regelbundet gjordes i de språkligt och faktagranskande arbetsuppgifterna, användes främst den egna boksamlingen som fanns i redaktörens rum. Jag tror att närheten till böckerna och böckernas innehåll var en orsak till dess frekventa brukande. Redaktörernas boksamling speglade dess huvudsakliga syfte – att användas för de språkliga och faktagranskande arbetsuppgifterna. En jämförelse med resultatet från Storm/Ungerfälts studie över arkeologers informationsbeteenden (2005) visade att även här hade den egna boksamlingen en stor betydelse för yrkesutövandet. Arkeologernas privata samling

bestod dock främst av egenproducerade och andra forskares arbetsrapporter. Den egna boksamlingen togs med på arkeologernas olika arkeologiska uppdrag (2005, s.62.)

Redaktörerna hade behov av snabb access till nära tillgänglig och granskad information anpassad i rätt format. Redaktörernas favorit för att i stor omfattning använda både elektroniskt publicerade dags-och-kvällstidningars hemsidor och pappersinbundna tidskrifter inom olika ämnesområden, förklarades av Anna som att både nyheter och trender visade sig snabbare i tidskrifter än i böcker. Den förklaring som Anna gav verkar enligt mig vara en trovärdig förklaring till bruket av informationskällan i syfte att hålla sig à jour med aktuella ämnen i omvärlden. Jag tror att det faktum att bokförlagen i studien även är vinstdrivande organisationer med all sannolikhet även inverkar på deras aktiva omvärldsbevakande.

Även det muntliga utbytet genom samtal med kollegor på arbetsplatsmöten och i korridorerna liksom med andra aktörer i bokbranschen, bekanta och vänner var stort. Jag anser att tänkbara orsaker till att redaktörerna kommunicerade mycket med kollegor och andra dels kan härröras ur deras arbetsmiljö i organisationen, där redaktörerna själva nämnde att det fanns en stor mängd information att orientera sig bland och att kollegorna bidrog med redan värderad och granskad information. Men även betydelsen att vinna tid och därmed spara pengar, kan vara en orsak till det frekventa kommunicerandet bland redaktörerna. En jämförelse med resultatet från Storm och Ungefäls magisteruppsats ”Att återvinna det förgångna: En studie av exploateringsarkeologers informationsbeteenden” (2005) visade att arkeologerna värdesatte den dagliga kommunikationen med kollegorna och författarna drog slutsatsen att de begränsade ekonomiska förutsättningarna och avsatt tid för arbetsprocessen bidrog till att de företrädesvis kommunicerade ansikte-mot ansikte (2005, s. 63). Även resultat från studien av Edenholtm bekräftar den muntliga kommunikationens betydelse i tidsbesparande syfte. Slutligen vill jag poängtera att jag tror att personliga preferenser har betydelse för val av informationskällor.

8. 2. 6 Faktorer som utgjorde hinder

Utgångspunkten vid sökning efter information är att information finns tillgänglig. Redaktörerna i studien uppvisade likheter i avseende på upplevelser av hinder i relation till sökning och användning av information i det dagliga arbetet.

Som jag uppfattat det, har Tom Wilsons modell från 1981, ”Factors influencing informationseeking behavior”, den unika individen som utgångspunkt. Jag avser dock att använda de svar där redaktörerna anger samma påverkansfaktorer och placera dem i Wilsons modell. Jag anser att modellen delvis kan användas för att förklara de inverkan faktorer som redaktörerna upplevde som hinder när de sökte och brukade informationskällor.

Sammanfattningsvis uppgav redaktörerna att de upplevde hinder från yttre omgivningen, från sig själva och i relation till sina kollegor på arbetsplatsen. Resultat från studien visade att en första ram och begränsning för sökning efter information medgav förlagsorganisationernas uppsatta budget för bokproduktionerna. Kostnad och tidsfaktorer är faktorer som flera forskare, däribland Tom Wilson menar kan utgöra

barriärer i sökning av information (Wilson 1981, s.8.f.f). En jämförelse med min utförda studie och studien "Att återvinna det förgångna". En studie av exploateringsarkeologers informationsbeteenden" (Storm och Ungerfält (2005), visade att arkeologerna i likhet med redaktörerna hade en i förväg avsatt budget, liksom en bestämd tid för sina uppdrag samt att arbetet utfördes genom lagarbete. Storm och Ungerfält ansåg att tiden och ekonomiska faktorer kunde ge yttre begränsningar som i sin tur kunde inverka på arkeologernas sökning efter information (s.64). Jag delar de båda uppsatsförfattarnas åsikter om att budget och tid kunde utgöra ett hinder för informationstillgången och därmed en förklaring till redaktörernas val av informationskällor.

Även om Internets fördelar lovordades, särskilt av de redaktörer som upplevt yrket innan Internets genomslagskraft, så fanns det redaktörer som upplevde problem. Flera av redaktörerna ansåg det vara frustrerande och tidskrävande att hinna med att överblicka och sälla all information som fanns på Internet (Wilson's modell: Environmental barriers). Leckie et al fann i sin översiktsstudie från 1996 att detta var ett vanligt hinder. En jämförelse med nyss nämnda studie: "Att återvinna det förgångna". En studie av exploateringsarkeologers informationsbeteenden" visar att arkeologerna inte upplevde något problem med att hinna sortera, ta del av information eller överblicka informationsutbud. Arkeologerna hade snarare problem med att få tillräcklig tillgång till information beroende på bl.a. att de arbetade ute i fält och att de så viktiga rapporterna från utgrävningarna delgavs arkeologerna så sent.

Bland redaktörernas i studien fanns det också faktorer som kunde utgöra hinder och kopplas till den egna personen (Wilson's modell: Personal barriers) i form av upplevelse av problem med krångliga rutiner för åtkomst av önskvärd information på utländska hemsidor och även språkliga problem kunde utgöra hinder hos förlagsredaktören när denne besökte utländska hemsidor. Andra funna hinder för tillgång till information var att inte få viktig information presenterad i rätt format, liksom bristande innehållsrelevans i funnet material. Brist i tillgång till relevant innehåll i funnen information noteras i Leckie et als översiktsstudie som ett hinder (Leckie, Pettigrew och Sylvain 1996, s.166 och 175).

De övriga barriärer jag funnit i min studie som, bristande tillgång till rätt format, rätt innehåll i tillgängliga informationskällor samt språkproblem, har tidigare bekräftats i tidigare studier av Höglund och Persson (1985, s.50).

De mellanmänniska relationerna (Wilson's modell: Interpersonal barriers) inom organisationerna där redaktörerna tjänstgjorde bidrog både med fördelar och nackdelar. Jag har tidigare beskrivit de muntliga samtals och mötenas fördelar för att nå information. Men de mellanmänniska relationerna fungerade inte alltid friktionsfritt och samarbetsproblem kunde utgöra en barriär till att nå önskvärd information för förlagsredaktörerna. Även vid de tillfällen då nyckelpersoner i produktionen, som bar på viktig information inte var anträffbara vare sig via telefonen eller via e-post gav upphov till känslor av frustration och blev ett hinder i tillgången till information. I studien skriven av Storm och Ungerfält (2005) fann man även att känslor av irritation kunde uppkomma under arbete tillsammans, vilket i sin tur kunde ha en negativ inverkan på tillgång till information i arkeologernas fältarbete.

9. Förslag på vidare forskning inom området

Mitt förslag på fortsatt forskning inom detta område handlar inte om en fördjupning av den typ av studie som jag gjort, utan om att visa informationsbeteendet hos förlagsredaktörer inom bokförlag som har inriktning mot läromedelutgivning eller webben. Ett annat förslag kunde handla om att göra en jämförande studie av informationsbeteende hos förlagsredaktörer som agerar i bokförlag med allmän utgivning (min studie), med bokförlag där förlagsredaktörerna arbetar utifrån diametralt andra geografiska och organisatoriska förutsättningar, där exempelvis bokförlaget är placerat i glesbygd och där bokförlagen utgörs av en enda person.

10. Sammanfattning

Syftet med den här uppsatsen har varit att få en ökad förståelse för informationsbeteendet hos förlagsredaktörer som arbetar med facklitteratur. De frågeställningar som studien utgick från var:

1. Vilka behov av information har förlagsredaktörerna för sin yrkesutövning?
2. Vilka informationskällor använder förlagsredaktörerna vid sökning efter information och hur används de?
3. Finns det faktorer som inverkar på förlagsredaktörernas informationsbeteende och på vilket sätt inverkar dessa på förlagsredaktörernas dagliga arbete? Slutligen, upplever förlagsredaktörer att det finns faktorer som utgör hinder till information?

Valet av metod blev den kvalitativa intervjun för att jag ville få ta del av redaktörernas egna upplevelser kring detta. Studiens källmaterial har förutom litteraturstudier varit sex stycken intervjuer som spelades in på band under perioden maj 2006 till och med juli 2006. Intervjuerna tog i genomsnitt mellan en timma och en och en halv timma att genomföra. Jag har därefter själv skrivit ned allt inspelat material. Samtliga bokförlag var geografiskt placerade i Stockholm. I urvalet fanns sex kvinnor och en man. Det fanns en spridning i arbetslivserfarenheten inom förlagsredaktörsyrket mellan 8-36 år.

Jag har använt mig av väl etablerade teorier inom det användarorienterade informationsvetenskapliga området. Som definition på information i studien har avsetts data bestående av såväl intryck via syn, ord, bild och känsel, alla viktiga delar för redaktörernas inhämtande av information i sin yrkesutövning där forskarna Lars Höglund och Olle Perssons definition av begreppet information användes.

Vidare valde jag Tom Wilson teori om informationsbehov. För att kategorisera informationsbehoven valde jag att använda mig av en modell som Höglund och Persson beskrivit, ursprungligen skapad av Orr. Modellen delar in behoven som regelbundna eller tillfälliga behov av information. För att passa min studie krävdes det att jag gjorde en förändring av nämnda modell. Kategorin konsultation flyttades från fältet tillfälliga behov av information till fältet regelbundna behov av information. Anledning härtil var att jag anser att behovet av konsultation är att betrakta som ett regelbundet behov av information i förlagsredaktörernas dagliga yrkesutövande i syfte att säkerställa produktionen fackböckernas kvalitet. Ämnesspecialister i form av faktagranskare och lektörer anlätades regelbundet av bokförlagen. Resultat visade att redaktörerna hade många och varierande regelbundna behov av information. Förlagsredaktörerna hade regelbundna behov av att bekräfta eller förklara information, som var vanligt förekommande vid de språkligt- och faktagranskande arbetsuppgifterna. Behovet av att skaffa ny information var viktigt för arbetsuppgiften omvärldsbevakning. Redaktörerna blev inspirerade och fick idéer från sin omgivning att använda i sitt yrke, både när de var i tjänst och på sin fritid.

De tillfälliga behoven av information var inte lika framträdande för redaktörernas behov av information för sin yrkesutövning. Det var sällan som det var nödvändigt för förlagsredaktörerna i studien att göra omfattande satsningar på informationssökning. Vid produktion av faktaböcker stod författarna i bokproduktionerna för specialistkompetensen. I kompetenshöjande syfte deltog redaktörerna ibland i yrkesanpassade kurser inom förlagsområdet.

Efter slutförd datainsamling blev det nödvändigt att dela in de olika informationskällorna som redaktörerna använde sig av. För detta använde jag mig av Lars Höglund och Olle Perssons modell över fyra olika typer av informationskällor. Men för att kunna applicera mitt resultat i modellen krävdes det att jag gjorde en revidering av forskarnas modell enligt magisteruppsats av Helene Edenholm (2003), *"Fråga doktorn: En undersökning av kliniskt verksamma läkares informationsökningsbeteende"*. Jag gjorde ett tillägg av kategorin ordlös information, som i sin tur delades in i en del för bilder och ytterligare en del för tyst kunskap. Tyst kunskap, det vill säga upplevelsen genom sinnen, främst genom syn och känsel och som redaktörerna förvärvat genom sin hantering av böcker. För att beskriva betydelsen av ordlös information och tyst kunskap i yrkesutövning har jag även använt mig av uppsatsen *"Att återvinnas det förgångna. En studie av exploateringsarkeologers informationsbeteenden"* av Håkan Storm och Rebecka Ungerfält (2005).

När jag sedan skulle presentera resultatet av förlagsredaktörernas informationsutbud, valde jag att visa det i en tabell för att ge en översikt. Studien visade att redaktörerna använde sig av många olika typer av informationskällor, såväl skriftliga, muntliga och ordlösa informationskällor. Redaktörerna använde sig dagligen av Internet både för informationssökning och intern och extern kommunikation. Både manuell och elektronisk browsing visade sig ha stor betydelse för redaktörernas anskaffning av information. Förlagsredaktörerna sökte information både aktivt och passivt. De slumpvisa upptäckterna av information var vanligt förekommande vid passiv sökning efter information och skedde både under arbetstid och under redaktörernas fritid. Funnen information användes bland annat som uppslag till att skapa nya böcker.

Den muntliga kommunikationens betydelse prisades och samtal med kollegor med specialkompetens och lång arbetslivserfarenhet var en mycket flitig anlitad källa till information. Den sållade och värderade informationen från kollegorna gav viktiga tidsvinster för redaktörerna. I intervjuerna framkom att de viktigaste interna skriftliga informationskällorna var dokument från utgivningsmöten där det delgavs vilka manus som var antagna och vilka som skulle avslagna. För att tillfredsställa de regelbundna behoven av information användes den egna boksamlingen på rummen främst vid den språkliga granskningen av litteratur samt även de nätbaserade versionerna av dessa böcker. När arbetsuppgiften avsåg granskning av faktauppgifter och omvärldsbevakning och research använde redaktörerna företrädesvis sina favorithemsidor på Internet inom aktuella ämnesområden.

Resultat från studien visade även att ordlös information i form av bilder och tyst kunskap hade betydelse för några av redaktörernas informationsanskaffning. Ibland behövde en del av redaktörerna gå ut och uppleva "den verkliga marknaden" i en bokhandel eller på en mäsas och här genom sina sinnen (syn, hörsel och känsel) uppleva "boken som kommunicerande helhet". Resultat från studien visade att synintryck av

bokomslag och hur affärer valt att skylta sina böcker gav en del redaktörer viktig information att använda i sitt arbete. I bokhandeln fick redaktörerna också uppslag på intressanta bokformat och olika frilansare att anlita. Min slutsats är att betydelsen av att kunna göra en viktig slumpmässig upptäckt, behov av att få inspiration samt av att erhålla ny information för arbetet med bokproduktioner samt inhämta ordlös information var viktiga orsaker till att några redaktörer valde att besöka bokhandlar.

För att kunna förklara faktorers inverkan på redaktörer när de söker information valde jag en modell av Tom Wilson från 1981. Ett flertal andra forskare inom informationsvetenskapen har skrivit om faktorers inverkan på individer när de söker information. Jag använde mig bland annat av forskningsresultat av Leckie, Pettigrew och Sylvain samt av Höglund och Perssons forskning. Jag hävdar att den geografiska placeringen i Stockholm gav redaktörerna studien en informationsrik omgivning att verka i. Då tiden var en dyrbar gåva var snabb access till uppdaterad och värderad information viktiga faktorer för redaktörerna när de sökte efter information. Andra faktorer som framkom i studien var att personliga preferenser och att tidigare goda erfarenheter av att använda en källa syntes ha betydelse för brukande av informationskälla och val av kommunikationssätt. Faktorer som kunde kopplas till redaktörens behov av information kunde relateras till den egna organisationen, bokmarknaden, konkurrenters utgivning och omvärldens önskemål. Andra faktorer som aktuell arbetsuppgift, bokens ämnesområde, val av bokformat påverkade olika sätt för redaktörerna att söka och använda sig av informationskällor.

Samma modell av Wilson från 1981, användes också för att kunna förklara om förlagsredaktörerna upplevde några hinder när de sökte och brukade informationskällor. Resultat visade att redaktörerna upplevde att det fanns hinder när de sökte och använde sig av informationskällor. Hindren fanns både i omvärlden, i den egna organisationen och inom individen. Redaktörerna upplevde att mängden information som produceras och sprids på Internet blev svår att överblicka och gav upphov till frustration hos en del redaktörer. Även problemet med den tidsåtgång som sållandet av all information gav upphov till, skapade känslor av stress hos några av redaktörerna. Den egna organisationens avsatta budget gjorde en första begräsning för redaktörerna beträffande tidsåtgång för sökning efter information i de olika bokproduktionerna och därmed en begräsning för redaktörernas tid att söka information. Bristande innehållsrelevans i funnet material och informationens presentation (format) kunde innebära svårigheter vid informationsanskaffning liksom den egna språkliga förmågan när information söktes på utländska hemsidor. Att få tillräcklig information från kollegor som inte var intresserade av samarbete eller som inte gjorde sig tillgängliga för kontakt var också problem som redaktörerna fick erfara när de sökte för dem viktig information att använda i yrket.

Källförteckning

Otrycka källor

Sex stycken bandade intervjuer med förlagsredaktörer med inriktning mot facklitteratur verksamma på bokförlag i Stockholm. Intervjuerna utfördes under perioden maj till juli 2006. Kassetbanden och utskrifter finns i uppsatsförfattarens ägo.

Tryckta källor

Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Case, Donald O (2002). *Looking for information. A survey of Research on Information seeking, Needs and Behavior*. USA: Elsevier Science.

DIK Forum (2005). *Tidskrift för Dokumentation Information och Kultur*, nr 11, s. 6-8.

Edenholm, Helena (2003). "Fråga doktorn"; *En undersökning av kliniskt verksamma läkares informationssökningsbeteende*. Borås: Högskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan, 2003:21.

Ellis, David (1989). A behavioral approach to information retrieval system design. *Journal of Documentation*, Vol 45, nr 45, Sept s. 171-212.

Engelsk ordbok (1988). Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Furuland, L. & Svedjedal, J. (1997). *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Gedin, Per I. (1997). *Litteraturen i verkligheten. Om bokmarknadens historia och framtid*. Stockholm: Bokförlaget Rabén Prisma.

Ginman, Mariam (ed.).(1993). *Information culture and business performance*. Åbo: Åbo Akademi. (Medelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, Ser. A:404)

Höglund, Lars & Persson, Olle (1985). *Information och kunskap: Informationsförsörjning, forskning och policyfrågor*. Umeå: INUM

Höglund, Lars (1998). A case Study of Information Culture and Organizational Climates. *Svensk Biblioteksforskning* 1998, nr 3-4.

Jofs, Stina & Nordengren Margaretha (2006). *Maktskiftet*.
[http:// www.vi-tidningen.se/templates/PrintPage.aspx?id=7998](http://www.vi-tidningen.se/templates/PrintPage.aspx?id=7998) [070210]

Johannson, Jessica (2001). *Förlagsbranschen i en dynamisk förändringsprocess*. Borås: Högskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks-och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan, 2001:74

Johannessen, K. & Rolf, Bertil: (1989). Om tyst kunskap: Två artiklar. Uppsala: Uppsala Universitet. Centrum för didaktik. Sektor för undervisningsyrken.

Kuhlthau, Carol C.(2004). *Seeking meaning. A process approach to library and information services*. United States of America: Libraries Unlimited, Inc.

Lantz, Annika (1993). *Intervjumetodik. Den professionellt genomförda intervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Leckie, G. L., Pettigrew, K.E. & C. Sylvain (1996). Modelling the information seeking of professionals: A general model derived from research on engineers, health care professionals, and lawyers. *Libray Quarterly*, vol. 66, nr 2, s.161-193.

Marchionini, Gary (1995). *Information seeking in electronic environments*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nationalencyklopedin (1990). Band 3. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.

Nationalencyklopedin (1992). Band 9. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.

Nilsson, Sven (2003). *Kulturens nya vägar, Kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö: Polyvalent Ab.

Olsson, Leif (2010). *Tema Bokhandelsdöden. "Vad har hänt med det svenska bokhandeln sedan 1970?"* <http://www.svb.se/nyheter/vad-har-h%C3%A4nt-med-det-svenska-bokhandeln%C3%A4tet-sedan-1970> [20100411]

Persson, Olle (1980). *Informell kommunikation bland forskare och tekniker*. Department of Sociology , University of Umeå. Diss. Umeå universitet.

Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Storm, H. & Ungerfält, Rebecka (2005). *Att återvinna det förgångna. En studie av exploateringsarkeologers informationsbeteenden*. Borås: Högskolan i Borås. (Magisteruppsats i biblioteks-och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan, 2005:10

Svedjedal, Johan (1994). *Författare och förläggare och andra litteratursociologiska studier*. Hedemora: Gidlund.

Svedjedal, Johan (2000). *The literary web: literature and publishing in the age of digital production: a study in the sociology of literature*. Stockholm: Kungliga Biblioteket.

Svensk Bokhandel (2010). Svensk Bokhandels branschregister
<http://www.svb.se/branschen/sok/%252F59/0> [20100411]

Svensk Förläggareförening (2005). www.forlaggareforeningen.se/forlag [06-04-20]

Westlund, Johanna (2006). *Från fruktsallad till rock`n`roll-isterband*.
[http://www.svb.se/SvB_papper/2006/Nummer 7/95089/? view=print](http://www.svb.se/SvB_papper/2006/Nummer%207/95089/?view=print) [061031].

Widén-Wulff, Gunilla (2003). Information as a resource in insurance business: the impact of structures and processes on organization information behaviour.
The New Review of Information Behaviour Research Vol 4, s.79-94.

Widengren-Hammarskiöld, G. & Pettersson, L.E (2001). *Förlagsboken*. Stockholm: Ordfront.Svenska Förläggareföreningen.

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Wilson, Tom (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, Vol 37, nr. 1, s.3-15.

Wilson, Tom (1995). Organisation case study: information needs in business.
Information business and culture nr. 2, s.36-43.

Wilson, Tom (1997). Information Behaviour: An Interdisciplinary Perspective.
Information Processing & Management, volym 33, nr. 4, s. 551-572.

Wilson, T. (2000). Human Information Behavior. *Informing Science*, vol.3, nr.2, s. 49-55.

BILAGA 1

Intervjuguide

Formalia

Ålder

Utbildning, gymnasial och eftergymnasial utbildning

Arbetslivserfarenhet

Antal verksamma år som förlagsredaktör

Antal år i den här tjänsten

Frågor

1. Kan du berätta om dina arbetsuppgifter.
2. Ange viktiga färdigheter för att utföra dina arbetsuppgifter.
3. Vad kan du behöva ta reda på i anslutning till olika arbetsuppgifter? (ex. vid granskning av manuskript)
4. Hur söker du information?
5. Hur håller du dig á jour med nyheter inom branschen?
6. Hur upplever du det är att söka information?
7. a) Vilka typer av dokument skapas inom företaget som en förlagsredaktör behöver ta del av?
 - b) Vilka viktiga dokument tilldelas förlagsredaktörer från aktörer i omvärlden?
8. Hur upplever du din arbetsmiljö?

BILAGA 2

Högskolan i Borås
Bibliotekshögskolan

Institutionen för Biblioteks - och Informationsvetenskap

Förfrågan

Hej!

Jag heter Carina Sandquist och studerar vid Bibliotekshögskolan i Borås. Jag skriver för närvarande på min D-uppsats. Min studie handlar om hur en förlagsredaktörs behov av information ser ut i det dagliga arbetet. I studien vill jag veta vilka behov av information som finns för att utföra arbetsuppgifter, hur en redaktör söker information och vilka informationskällor som en redaktör använder i sitt yrkesutövande. Jag vill även belysa eventuella hinder som en anställd upplever i anslutning hantering av informationen i arbetet.

I syfte att få ett underlag till min studie skulle jag vilja intervjua en förlagsredaktör på bokförlag. Intervjun beräknas ta cirka en timma. Alla svar kommer såklart att behandlas konfidentiellt.

Min önskan är att intervjuerna kommer att kunna utföras under maj eller juni månad, men om ni har något annat förslag kan vi diskutera det.

Min handledare heter Bo Jarneving och arbetar som universitetsadjunkt på Institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås. Ni kan nå honom via e-post bo.jarneving@hb.se eller på telefon 033- 4354035.

Oavsett om ni har möjlighet eller inte att delta i min intervju vore jag mycket tacksam om Ni ville svara på min förfrågan via e-post så snart som möjligt.

Ni som väljer att delta får gärna lämna namn och telefonnummer så ringer jag upp er för att avtala en tid för en intervju.

Om Ni har några frågor till mig ring 08-778 78 50 eller e-post www.carinasandquist@hotmail.com

Vänliga hälsningar Carina Sandquist